

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

**FAKULTA PEDAGOGICKÁ
KATEDRA ČESKÉHO JAZYKA A LITERATURY**

HRADIŠTĚ VLASTISLAV MEZI MÝTY A SKUTEČNOSTÍ
BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Natálie Nguyenová

Český jazyk se zaměřením na vzdělávání

Vedoucí práce: Mgr. Jiří Novotný

Plzeň 2022

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně
s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni,

.....
vlastnoruční podpis

Děkuji vedoucímu práce Mgr. Jiřímu Novotnému za vstřícný přístup, cenné rady, čas i motivaci.

OBSAH

ÚVOD.....	2
1 KRONIKÁŘ KOSMAS	4
1.1 KOSMOVA INSPIRACE	5
1.2 KOSMOVA KRONIKA.....	8
2 LUCKÁ VÁLKA PODLE KOSMOVY KRONIKY	11
3 SLOVANSKÉ HRADIŠTĚ VE VLASTISLAVI V ČECHÁCH	16
3.1 ARCHEOLOG ZDENĚK VÁŇA A JEHO VÝZKUMY HRADIŠTĚ VLASTISLAV	17
4 VÝZKUMY SOUVISEJÍCÍCH LOKALIT	23
4.1 RUBÍN U PODBOŘAN	23
4.2 DRAHŮŠ U POSTOLOPRT.....	24
5 POČÁTKY SLOVANŮ V ČESKÉ KOTLINĚ	27
6 TEORIE KMENOVÉHO OSÍDLENÍ ČECH A JEJÍ AKTUALIZACE	31
7 INTERDISCIPLINÁRNÍ VAZBY – HISTORICI, ARCHEOLOGOVÉ A JEJICH NÁZORY NA DANOU PROBLEMATIKU .	33
ZÁVĚR	40
RESUMÉ.....	42
SEZNAM LITERATURY	43
PŘÍLOHY.....	I

Úvod

Hlavním předmětem zkoumání bakalářské práce je problematika pověsti o lucké válce, jež bývá dávána do souvislosti se slovanským hradištěm ve Vlastislavi v Čechách. Přestože bylo toto hradiště již od devatenáctého století předmětem zájmu mnoha odborníků, dodnes se o něm vedou nekonečné polemiky. Motivem k výběru daného tématu se pro nás staly nejen tyto polemiky, ale především dílo středověkého kronikáře Kosmy.

Během naší práce se budeme zabývat problematikou dané pověsti, konfrontací literárních pramenů s informacemi zjištěnými výzkumem, jenž byl proveden archeologem Zdeňkem Váňou, a souvisejícími lokalitami. Dále se budeme věnovat teorii kmenového osídlení Čech a na závěr bychom se rádi pozastavili nad interdisciplinárními vazbami a pojednali o tom, jak danou problematiku vnímají vybraní historici a archeologové.

Naším cílem je najít odpověď na otázku, zda lze dnešní hradiště ve Vlastislavi ztotožnit s Vlastislaví, o níž se dozvídáme v *Kosmově kronice*. Na základě zjištěných fakt a komparace jednotlivých pramenů se pokusíme formulovat vlastní hypotézy a najít pro ně racionální a adekvátní argumenty.

V teoretické části se budeme zabývat osobností kronikáře Kosmy, neboť právě jeho dílo je naším stěžejním motivem. Pojednáno bude nejen o jeho životě a kronice, ale taktéž o jeho inspiraci. Dále se v této části podíváme na pověst o lucké válce, hradiště Vlastislav a na to, co nám o něm prozradil Váňův výzkum. Jak již bylo řečeno; pozornost bude věnována i výzkumu souvisejících lokalit. V praktické části se pokusíme formulovat vlastní hypotézy a aktivně se zapojíme do polemiky o českých pověstech, přičemž středem zájmu pro nás bude právě pověst o lucké válce.

Stanovili jsme si několik otázek, kterými bychom se chtěli zabývat: Můžeme dnešní Vlastislav ztotožnit s Vlastislaví, o níž se dozvídáme v pověsti o lucké válce? Lze nalézt v mezioborové vazbě na historii některé významné události, které nám napomohou k vytvoření vlastních hypotéz? Jak se liší názory odborníků na toto téma? Jsou Kosmovy pověsti pouze umělým konstruktem?

V závěru se pokusíme vyložit a shrnout výsledky našeho zkoumání. K těm nás dovede zpracování teoretické a praktické části. Aby bylo našeho cíle dosaženo, je potřeba využít komplexní přístup, a právě z toho důvodu by vedle pramenů literárních a historických

neměly zůstat opomenuta ani toponomastická data či prameny pomocných věd historických.

1 KRONIKÁŘ KOSMAS

Středověký kronikář Kosmas položil svým dílem základy českému dějepiscetví. Zřejmě pocházel z kněžské rodiny, do které se mohl narodit někdy okolo roku 1045,¹ jeho kněžský původ však nelze doložit, a proto jej berme jako jednu z pravděpodobných možností. Po předpokládaných studiích na katedrální škole u sv. Víta strávil řadu let v cizině, kde získal vyšší vzdělání. Na základě zápisů v kronice lze usuzovat, že se vrátil roku 1090,² s jistotou to však tvrdit nemůžeme, neboť se o době Kosmova pobytu v zahraničí vedou spory podobně jako o jeho původu. Zanedlouho v doprovodu svých biskupů opět cestoval. Pobýval v Mantově a později v Mohuči. Díky častému cestování se Kosmas dokázal velmi dobře orientovat v politickém dění v Čechách i v zahraničí.

Většinu informací o Kosmově životě se dozvídáme z jeho kroniky. Seznamuje nás zde například se jménem své ženy a syna. Co se Božetěchy týče, zaznamenává dokonce i datum jejího úmrtí, o synovi však víme jen to, že se jmenoval Jindřich. V minulosti se vedla řada polemik diskutujících o tom, že by jím mohl být Jindřich Zdík.³ Prvním, kdo si tuto otázku položil, byl Antonín Boček. Ten však věděl, že samý Kosmův výrok v kronice nestačí, aby veřejnost bezvýhradně věřila, že tomu tak je. Kosmas nás sice informoval, že se jeho syn jmenuje Jindřich, nicméně zda tím mínil Zdíka, to nevíme. Boček proto vytvořil falzum v podobě listu, který měl být adresován biskupu Janovi a ve kterém je napsané datum úmrtí údajných Zdíkových rodičů – tedy Kosmy a Božetěchy. Ve skutečnosti byl nejspíš Kosmovým synem jiný Jindřich – nejspíše děkan pražské kapituly a později i její probošt,⁴ žádné prameny nám však tento údaj nemohou potvrdit, a proto jsme považovali za vhodné v našem textu osobnost Jindřicha Zdíka, uvažovaného Kosmova syna, zmínit.

Historik Dušan Třeštík⁵ podotýká, že se u našeho kronikáře projevuje vlastenectví a že Kosmův národ nezahrnoval veškeré obyvatelstvo českého státu, nýbrž pouze vrstvu, do níž

¹ K otázkám Kosmova života se více vyjadřují například historik Dušan Třeštík a literární historička Jana Nechutová. Pro podrobnější informace viz: TŘEŠTÍK, Dušan. *Kosmas: studie s výběrem z Kosmovy Kroniky*. Praha: Svobodné slovo, 1966, s. 37–49; NECHUTOVÁ, Jana. *Latinská literatura českého středověku do roku 1400*. Praha: Vyšehrad, 2000, s. 67–72.

² Dle Třeštíka neměl Kosmas pro období strávené mimo Čechy dostatek zpráv, a proto v kapitolách XXX–XXXVI najdeme mnoho zápisů silně závislých na východofranském kronikáři Reginonovi a také exkurzy. (TŘEŠTÍK, Dušan. *Kosmova kronika: studie k počátkům českého dějepiscetví a politického myšlení*. Praha: Academia, 1968, s. 38.)

³ Olomoucký biskup, jenž podobně jako Kosmas výrazně vynikal svým intelektem a mezinárodním rozhledem. Jedná se tedy o významnou osobnost první poloviny dvanáctého století.

⁴ Toto téma opět hlouběji rozebírá Třeštík 1966, s. 42–44.

⁵ Třeštík 1966, s. 78–88.

spadali velmoži, kněží a bojovníci; všichni věrně oddaní vládnoucímu knížeti. Třeštík si dokonce myslí, že někteří historikové našeho kronikáře obviňují ze šovinismu. Toto tvrzení považujeme za zcela neadekvátní a pro podporu si zde dovolíme zmínit část třetí knihy *Kosmovy kroniky*, konkrétně kapitulu XLII, kde kronikář uherský lid obdivuje pro jeho bohatství a sílu. Píše o něm, že „*byl mohutný silou, bohatý statky, přemocný válečnou zbraní a stačil k boji s kterýmkoli králem na světě...*“.⁶

Rádi bychom se také vyjádřili k polemikám o Kosmově původu. Mnoho historiků uvažuje o Kosmových kořenech v Polsku – zřejmě tak činí na základě úryvku z kroniky, v němž se píše, že „*byl přiveden můj v úřadě duchovním druh, podle své hodnosti kněz*“.⁷ Důležitá je však informace, s níž nás seznamuje Třeštík: z patnácti dochovaných rukopisů se spojení „můj předek“ vyskytuje pouze dvakrát.⁸ Mohlo zde dojít ke špatné rekonstrukci archetypu rukopisu. Na základě těchto argumentů se přikláníme k tomu, že Kosmas byl původu českého. S jistotou to však samozřejmě tvrdit nelze.

1.1 KOSMOVA INSPIRACE

Je zřejmé, že Kosmas pracoval s cizími předlohami a také že od svých „bájných starců“⁹ (usoudíme-li, že nějaké měl) nepřevzal celé příběhy. Na základě jeho vzdělanosti lze předpokládat, že je dotvářel vlastními vědomostmi. O tomto je přesvědčen například Sadílek, jenž konkrétně píše, že se Kosmas svými vědomostmi podílel na „*formální i obsahové tvářnosti*“.¹⁰ Sám kronikář ve své kronice píše: „*A tak jsem počal své vypravování od prvních obyvatelů země české a jen něco málo, co jsem poznal z bájného podání starců, vykládám, ne z touhy po lidské chvále, nýbrž aby pověsti neupadly vůbec v zapomenutí, podle toho, jak umím a vím.*“¹¹ Považujeme za důležité poukázat na slova „jak umím a vím“, která nám sama napovídají, že Kosmas zřejmě doopravdy využil k sepsání svého díla veškerou svou erudici.

⁶ KOSMAS, *Kronika Čechů*. Přeložili Hrdina K., Bláhová, M. a Moravová M. Praha: Argo, 2011, s. 181.

⁷ Kosmas 2011, s. 93. Pokládáme za vhodné odkázat také na Kosmovu zmínku o přesídlení Hedčanů do Čech. Tento transfer obyvatelstva se udál za Břetislavova rabování v Polsku a není vyloučeno, že by nemohl souviset s kronikářovo zmínkou o polském knězi. Pro kompletní zápis o přesídlení viz kapitulu II ve druhé knize *Kosmovy kroniky*.

⁸ Třeštík 1966, s. 41.

⁹ Kdo byli oni bájní starci nelze říci s jistotou. Například Josef Sadílek (*Kosmovy staré pověsti ve světle dobových pramenů*. Praha: Prospektrum, 2001, s. 9) se domnívá, že se jednalo o pěvce, kteří se sdružovali na dvorech přemyslovských vládců. Osobně bychom také rádi zmínili možnost blíže nespecifikované formy orální tradice, jež mohla být postupně zaznamenávána.

¹⁰ Sadílek 2001, s. 10.

¹¹ Kosmas 2011, s. 29.

Třeštík¹² ke Kosmovu *senum fabulosa relatio* píše: „... v závěru *prvé knihy* *poznává podle Reginona omluvně, že jinak se vypravuje to, co jsme viděli, a jinak to, co jsme slyšeli, a dodává, že opět jinak se vypravují ‚ficta‘. ‚Ficta‘ se nesporně vztahují na ‚senum fabulosa relatio‘ a vysvětlují nám tak dodatečně, co Kosmas pod oním ‚fabulosa relatio‘ rozuměl: vypravování o věcech nepravdivých a i nepravděpodobných – o věcech vymyšlených.“ Dále Třeštík podotýká, že náš kronikář „se snažil přesvědčit čtenáře o pravdivosti toho, o čem sám pochyboval“.¹³ Zde si dovolíme nesouhlasit. Rozumíme, kam tím daný historik míří, nicméně se nám zdá neadekvátní říct takřka to, že Kosmas čtenáře záměrně klame. Souhlasíme, že ani Kosmas si nemohl být jist pravdivostí bájného podání starců (vždyť také právě proto ponechává na čtenáři, zda mu uvěří), ale stále si myslíme, že by nás nepřesvědčoval o něčem, o čem by on sám pochyboval. Jistě, i pověst o lucké válce, již se budeme podrobněji věnovat na dalších stranách, má zřejmě některé prvky fiktivní, nicméně si myslíme, že vypravování o dané bitvě bylo v Kosmově době velmi živé, a kdyby Kosmas nevěřil, že je důležité jej zaznamenat, pak by to pochopitelně nedělal. Navíc si Třeštík ve své studii občas sám protirečí. Říká totiž, že se kronikář „opravdu snažil být práv základnímu požadavku, který středověk kladl na historické dílo: aby totiž jednalo jen o událostech, které se skutečně staly“.¹⁴*

Než si uvedeme některé konkrétní Kosmovy zdroje, mějme na paměti, že všechny jeho prameny neznáme a lze se pouze domnívat, kde všude kronikář nalézal inspiraci. S předlohami pracoval velmi volně – přepracovával je gramaticky i stylisticky. Třeštík poznamenává, že si takto dovolil upravit i listinu Jindřicha IV. z roku 1086, kde například „vynechal datovací řádku jako zbytečně rušící“.¹⁵

Koncem devatenáctého století bylo dokázáno, že Kosmovým hlavním zdrojem byl Regino z Prümü, jehož kronika o dvou knihách byla využívána i na školách. První z knih sestávala ze starších kronik a análů, zatímco druhá byla psána převážně na základě ústních svědectví. Regino svou kroniku zřejmě sepsal v klášteře sv. Martina v Trevíru.

¹² Třeštík 1968, s. 101.

¹³ Třeštík 1968, s. 101.

¹⁴ Třeštík 1968, s. 105.

¹⁵ Třeštík 1968, s. 128.

Části převzaté z Reginona studoval například již několikrát zmiňovaný Třeštík.¹⁶ Přibližme si alespoň některé přejímky týkající se konkrétně lucké války.¹⁷ Dle Třeštíkova názoru má Kosmas Reginonovými slovy charakterizovat situaci Čechů a dále pak při popisu vpádu Lučanů užívá Reginonovo líčení vpádu Maďarů na italské území mezi lety 899–900.

Lze se domnívat, že Kosmas dále nalézal inspiraci v pražských análech¹⁸ a dílech antických autorů. Například k napsání pověsti o dívčí válce ho mohla inspirovat Homérova *Illiada*. U Sadílka se dočteme toto: „*O dívčí válce, bojovných amazonkách, hagiografická literatura nic neví. Kosmovi tu patrně posloužila v jistém smyslu Homérova Ílias, přeložená do latiny (Ilias Latina), především pak Vergilius (70. – 19. př. Kr.) svou Aeneidou.*“¹⁹

Sadílek²⁰ dále poznamenává, že motivy podobné biblickým textům lze spatřit už u příchodu praotce Čecha a jeho družiny na území okolo hory Říp. Má konkrétně na mysli Kosmova slova: „... *to je ta země, kterou jsem vám, jak se pamatuji, častokrát sliboval...*“²¹ o nichž se domnívá, že se podobají úryvku ze *Čtvrté Mojžíšovy knihy*, kdy Mojžíš prikazuje rozdělení země losem.²² Další podobu nachází v části, kdy Libuše varuje lid před tím, co mu přinese knížecí vláda – stejně jako Samuel varoval Židy. V Sadílkově publikaci *Kosmovy staré pověsti* (2001) lze nalézt hlubší komparaci bible s Kosmovým textem, dovolujeme si na ni tedy odkázat, neboť s ohledem na náš cíl nepovažujeme za nutné se tímto tématem zaobírat detailně.

Třeštík²³ mezi Kosmovými zdroji dále zmiňuje například Canaparia, Brunona z Querfurtu či legendu *Vita Lamberti*, jejímž autorem byl lutyšský biskup Štěpán. Ve dříve napsaných hagiografických pracích nenalezneme mnoho motivů, které by Kosmas dále rozpracoval. Například nikde není psáno o praotci Čechovi, ale na druhou stranu se už v *Kristiánově legendě* dozvídáme o jakési hadačce. Kosmovy literární prameny dále

¹⁶ TŘEŠTÍK, Dušan. Kosmas a Regino: ke kritice Kosmovy kroniky. *Československý časopis historický*. Praha: Historický ústav ČSAV, 1960, roč. 8, č. 4, s. 564-587.

¹⁷ Hovoříme-li o napodobování předloh, pak tímto definujeme latinský pojem *imitatio* (tedy imitaci). V případě, že autoři citují pasáže ze starších děl doslova, se jedná o tzv. *loci communes* – tedy společná místa v textu.

¹⁸ Anály rozumíme formu dějepisectví, kdy jsou v chronologické posloupnosti zaznamenávány jednotlivé události, aniž by docházelo k detailnímu rozvinutí či k popisu souvislostí.

¹⁹ Sadílek 2001, s. 14.

²⁰ Sadílek 2001, s. 30.

²¹ Kosmas 2011, s. 32. Dovolíme si zde ještě podotknout, že se jedná o klasický biblický motiv zaslíbení země.

²² *Bible: překlad 21. století*. Praha: Biblion, 2009, s. 146-198.

²³ Třeštík 1968, s. 50–64.

popisuje také Nechutová,²⁴ jež uvádí i výčet antických básníků a prozaiků, na něž bychom v *Kosmově kronice* našli četné reminiscence.

Z výše uvedených informací vyplývá, že kronikář našel inspiraci v mnoha dílech. Situaci lze shrnout tak, že anály byly Kosmovým hlavním pramenem a Regino byl zase jeho hlavním stylistickým vzorem. Je pravděpodobné, že od svých „starců“ převzal pouhé střípky (o nichž se však musel domnívat, že je třeba je zachytit, a které tvoří jádro pověstí) a doplňoval je vlastními znalostmi, předlohami a tradovanými mýty.

1.2 KOSMOVA KRONIKA

Kosmova kronika se skládá ze tří knih. První kniha byla zřejmě napsána mezi lety 1119–1122, druhá na ni bezprostředně navazuje a třetí vznikla hned vzápětí.²⁵ Z tohoto vyplývá, že dílo bylo napsáno ve velmi krátkém čase a Kosmas si svůj materiál musel nepochybně shromažďovat už dávno předtím. Nechutová uvádí, že se dílo dochovalo „celkem v 15 rukopisech, z nichž nejvýznamnější je budyšínský z přelomu 12. a 13. století“.²⁶ Ten bychom dnes našli uložený v Národním muzeu.

První kniha, napsaná v době vlády Vladislava I.,²⁷ začíná stavbou Babylonské věže a končí smrtí knížete Jaromíra, tedy rokem 1038. To znamená, že kronikář nejprve zařadil „bájná vyprávění starců“ a pak pokračoval událostmi od Bořivoje dál. Ve druhé knize se lze dočíst o událostech od Břetislavova vyrabování části Polska až po smrt Vratislava II.,²⁸ prvního českého krále. Na počátku této knihy kronikář čtenáře informuje, že zachycuje události, o nichž se doslechl z hodnověrného vypravování nebo je sám viděl. Ve třetí knize se mimo jiné dozvídáme také o Kosmově vysvěcení v Ostřihomi nebo o smrti jeho ženy Božetěchy – je zde tedy popisována autorova současnost. V kapitole LVIII se autor loučí se čtenářem, přesto však kroniku píše dál, a proto se často o kapitole LIX uvažuje jako o prologu čtvrté nedokončené knihy. Poslední Kosmův zápis se uskutečnil v květnu roku 1125. O několik měsíců později přibyl ještě nekrologický zápis, zřejmě od jednoho z jeho současníků. Nechutová nás ještě upozorňuje na to, že se u Kosmy setkáváme i s kritikou

²⁴ Nechutová 2000, s. 70.

²⁵ Třeštík 1968, s. 53.

²⁶ Nechutová 2000, s. 68.

²⁷ Vladislav I. vládl v Čechách celkem dvakrát – nejprve mezi lety 1109–1117 a poté v letech 1120–1125.

²⁸ Král Vratislav II. zemřel v polovině ledna roku 1092 na následky zranění, která utrpěl po pádu z koně.

pramenů (přínejmenším lze upozorovat jistý náběh), neboť způsob, jakým rozdělil události do jednotlivých knih, „je zároveň klasifikací hodnověrnosti jejich pramenů“.²⁹

Každá ze tří knih je opatřena prologem prosyceným topoi.³⁰ U středověkých autorů bylo typické posílat svá díla přátelům, o nichž se domnívali, že zdokonalí jejich styl. První knihu Kosmas věnoval arciknězi Gervasiovi. Žádá ho o její posouzení a také, aby ji vylepšil svou latinou. Druhá kniha byla věnována Klimentovi, opatu břevnovského kláštera. I zde bychom našli řadu topoi – příkladem je třeba Kosmovo přirovnání svého díla k selství. V prologu třetí knihy věnovaném Šebířovi si nelze nevšimnout autorovy žádosti, v níž v souvislosti s kronikou žádá, aby ji „*třetí oko nespatriło*“,³¹ což odporuje žánru historiografie. Před zmiňovanou třetí knihou se nachází i tzv. omluva děkana Kosmy. Kronikář totiž druhou knihu zakončil nástupem Břetislava II. a se čtenářem se rozloučil. Domníváme se, že právě tato část je pozoruhodná pro očividný společenský tlak, neboť Kosmas své rozhodnutí ukončit kroniku právě v tomto bodě komentuje takto: „*Neboť je užitečnější, abychom docela pomlčeli o nynějších lidech nebo časech, nežli abychom z toho, že řekneme pravdu, a pravda vždy plodí nenávisť, měli nějakou škodu*.“³² Přesto se však nakonec rozhodl ve svém pokročilém věku zaznamenat i další události, přičemž jejich důkladné vyličení ponechal na svých nástupcích.

V částech, kde Kosmas vypisuje data a k nim připojuje krátké zprávy, můžeme bezvýhradně hovořit o analistické kompozici. Většinu těchto záznamů ale kronikář doplňuje o nějaké vyprávění a kronika se tak podobá historickému dílu. Proto má také několik knih, které jsou dále členěny na kapitoly. Kosmas nepsal pouze z praktických potřeb, je nutné si uvědomit, že tvořil v době, kdy se rodily národní státy a Kosmu tedy s jeho dílem lze zařadit mezi národní dějepisce.

Analistické schéma, které Kosmas dodržoval, nebylo jednoduché propojovat se snahou sepsat historii státu vytříbeným slohem. Zřejmě proto je Třeštík³³ toho názoru, že si Kosmas ke svému záměru psát dějiny Čechů zvolil špatnou formu – tedy kroniku. Zřejmě si své materiály připravoval dlouho dopředu, jak již bylo zmíněno, a mohlo se tak stát, že se

²⁹ Nechutová 2000, s. 71.

³⁰ Internetová jazyková příručka definuje topos jako „*motiv, obraz, myšlenkové a výrazové schéma sdílené určitou kulturní oblastí v růz. historických epochách*.“ (*Internetová jazyková příručka* [online]. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR [cit. 13. 10. 2021]. Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=topos>)

³¹ Kosmas 2011, s. 27.

³² Kosmas 2011 s. 143.

³³ Třeštík 1968, s. 94.

mu jednotlivé zprávy zpřeházely. Jistě měl taky řadu zpráv časově neurčených, s nimiž bylo nutno si poradit. Dalším úkolem, který musel kronikář zdolat, byl výběr těch nejpodstatnějších fakt. Nepochybně mu nechyběly ani materiály hovořící o svatém Václavu, v kronice však odkazuje na václavské legendy.³⁴ „*Celá řada středověkých historiků odmítala opakovat to, co bylo obsaženo ve spisech dobře známých jejich čtenářů a spokojovala se s odkazem na ně...*“³⁵ Zmiňme ještě, že forma historického díla hrála ve středověku stěžejní roli. Kosmas si toho byl samozřejmě vědom, a proto se snažil analistické schéma pevně dodržovat.

Na počátku dvacátého století historik Hans Schreuer (zastánce Kosmy) tvrdil, že Kosmovy pověsti tvoří logický celek, dokonce se domníval, že Přemysl byl Sámou. Tato teorie je poměrně frekventovaná, nicméně novější historikové stejný názor nesdílí. Navíc je třeba podotknout, že na počátku předešlého století byla známa jiná míra informací než dnes. Dalším z Kosmových obránců byl například ruský historik Vasilij Regel, jenž se zabíral rozborem první knihy *Kosmovy kroniky* a tím, jak Kosmas užíval svých pramenů. Podobně jako František Palacký, tak i Regelrazilil názor, že jestliže jsou některé informace z kroniky považovány za nevěrohodné či mylné, jsou zde na vině Kosmovy prameny, které pouze reprodukoval, nikoli on.³⁶

Kosmas sám nepřímou připouští, že mnoho ve starých pověstech je jen pouhou fikcí. O tom nás přesvědčuje dovětek, v němž autor nechává na čtenáři, aby sám posoudil, jestli se tyto věci, které se odehrály před dávnými časy, skutečně staly, nebo jsou smyšlené. „*Et quoniam hec antiquis referuntur evenisse temporibus, utrum sint facta an ficta, lectoris iudicio relinquimus.*“³⁷

Domníváme se, že Kosmas pracoval zřejmě s nějakým historickým fundamentem, z něhož pověsti vznikly. Názory na toto téma se velmi různí (jak dále uvidíme). Souhlasíme, že kronikář řadu věcí domýšlel, možná si některými údaji ani nebyl sám jist, nicméně jsme přesvědčeni, že pověsti rozhodně nejsou jeho výmyslem. Připomeňme, co už bylo řečeno – o bezejmenné hadačce, Kosmově Libuši, nás informuje již *Kristiánova legenda*.

³⁴ Konkrétně jde o kapitolu XV.

³⁵ Třeštík 1968, s. 112.

³⁶ K tomuto tématu viz Třeštíkova studie (1966, s. 102–105; 1968, s. 9–17).

³⁷ Kosmas 2011, s. 221.

2 LUCKÁ VÁLKA PODLE KOSMOVY KRONIKY

Vzhledem k tématu a cíli této práce je nutné věnovat samostatnou kapitolu pověsti o lucké válce. Pokusíme se ji nyní na základě *Kosmovy kroniky* interpretovat. Než se tak ale stane, rádi bychom nejprve poukázali, že vložení exkurzu o lucké válce dochází k porušení kompozice první knihy.³⁸ Na konci IX. kapitoly nás kronikář informuje o Přemyslových nástupcích a X. kapitolu začíná takto: „*Hostivit zplodil Bořivoje, jenž za časů císaře Arnulfa a moravského krále Svatopluka byl jako první z knížat pokřtěn od ctihodného moravského biskupa Metoděje.*“³⁹ Poté se však vrací k bitvě, o níž se doslechl a která se váže na dobu panování knížete Neklana. Dopředu avizuje, že chce vylíčit něco, co se odehrálo „*dávno před tím za času knížete Neklana na poli zvaném Tursko, mezi Čechy a Lučany, jimž v dnešní době podle hradu Žatce říkáme Žatčané*“.⁴⁰

Čechové a Lučané se utkali na tzv. Turském poli.⁴¹ Ještě před vylíčením bitvy Kosmas ve své kronice dělí území Lučanů na pět krajin, přičemž první z nich měla ležet u potoka Hutná, druhá se rozprostírala po obou březích řeky Uzky, třetí se nacházela v obvodu Březnice, čtvrtá – nesoucí název Lesní – se rozkládala v povodí Mže a pátá – ležící uprostřed – se jmenovala Lúka. O poslední krajině Kosmas píše: „*Je velmi úrodná na osení a oplývá lukami, odkud i nabyla svého jména. A poněvadž byla tato krajina nejdříve, ještě dávno před založením hradu Žatce, obydlena lidmi, právem se její obyvatelé nazývali po své krajině Lučané.*“⁴²

Těm vládl Vlastislav – pravý bojovník, nicméně byl také velmi lstivý. Často na Čechy útočil, vraždil a plenil jejich území. Většinou se mu dařilo a Čechové se před ním ukrývali v malém hradě s názvem Levý Hradec. Poněvadž se obyvatelé dnešního Bílina a Litoměřicka postavili na stranu Čechů, Vlastislav se (jakožto krutý, nelítostný vládce) rozhodnul postavit hrad mezi vrchy Medvězím a Přípkem, které ležely právě mezi jejich kraji.

³⁸ Názory na tuto anomálii se různí. Například Vladimír Karbusický, jehož názorům bude v naší práci věnována zvláštní pozornost, se domnívá, že si Kosmas s exkurzem o lucké válce kompozičně nevěděl rady. Na druhou stranu Jiří Novotný tento názor nesdílí, a rozvíjí tedy o vložené epizodě zajímavou tezi, již dává do souvislosti s původem kněžny Ludmily, babičky svatého Václava a pozdější české světice. Pro více informací viz: KARBUSICKÝ, Vladimír. *Báje, mýty, dějiny: nejstarší české pověsti v kontextu evropské kultury*. Praha: Mladá fronta, 1995; NOVOTNÝ, Jiří. Kosmova kreativní nápověda? *Bohemistika*, 2021, roč. 21, č. 4, s. 533-544, 555-560.

³⁹ Kosmas 2011, s. 42.

⁴⁰ Kosmas 2011, s. 42.

⁴¹ Turské pole leží na území stejnojmenné vsi nedaleko Prahy. Dané území neslo v Kosmově době název Černuc a současný název dostalo právě díky jeho kronice.

⁴² Kosmas 2011, s 42–43.

„A jako při každé proměně zdar povznáší a nezdar ponižuje lidská srdce, z velkého zdaru, jehož vždy v bojích dosahoval, povýšilo se a povzneslo srdce knížete do té míry, že v jeho divoké mysli vzplanula touha obsadit celé Čechy. Ach, lidská mysl, neznalá budoucnosti, jak se často oklame svým dohadem!“⁴³

Jako první ze zásadních motivů si tedy uveďme motiv dvou zneprátelených vojsk. Vlastislavova srdce se zmocnila touha ovládnout celé Čechy, a tak vydal rozkaz, že muži dosahující výšky jeho meče, budou bojovat. Následuje epizoda s pastorkem, v níž se objevuje nejen motiv čarodějnictví, ale později také motiv ležatého kříže, motiv převtělení ženy v boji a motiv uřezaných uší. Nejdříve se dozvídáme, že hadačka pověděla pastorkovi o své předtuše, v níž se vítězství tentokrát přikloní na stranu Čechů. Poradila bojovníkovi, aby prvnímu nepříteli v boji uřízl obě uši, a před útekem vyznačil mečem na zemi kříž. Tímto aktem se měl uvolnit hněv bohů. O motivu kříže píše Karbusický toto: „*Jde o západoslovanské specifikum v kontaktní zóně s germánským elementem: na radu macechy jím pastorek ruší kouzla svazující jeho koni nohy, čímž se zachraňuje a jako jediný zůstává naživu. Nejde o kříž křesťanský, nýbrž o kříž ležatý, pohanský...*“⁴⁴

Zatímco Lučané, přesvědčení o své síle, nepochybovali, že je čeká další vítězství, kmen Čechů naproti tomu počítal s předem prohraným bojem. V obavách, které v nich nebezpečí vyvolávalo, se obrátili na hadačku. Na základě její rady obětovali bohům oslí krev; přibývá nám tedy motiv zvířecí oběti.

Vůdce Čechů, Neklana, popisuje Kosmas jako zbabělce, který se ukrýval na hradě. Nešel vést svůj lid do rozhodující bitvy, místo tohoto odvážného kroku učinil krok velmi zbabělý, nicméně dobře uvážený. Rozkázal muži jménem Tyr, aby na sebe oblékl Neklanovu zbroj a vydal se do bitvy místo něj. Čechové mezitím z vyvýšeného pahorku vyhlíželi příchod nepřátel. Ještě před bojem k nim Tyr promluvil, aby jim dodal odvalu. Zároveň žádal, aby mu, zemře-li v boji, vystavěli na vrchu mohylu a pojmenovali ji po něm. Máme zde tedy motivy převleku,⁴⁵ boje a motiv mohyly. Vymežeme si ještě další dva dílčí motivy – motiv promluvy k bojovníkům před válkou a motiv pactva v boji. Sadílek⁴⁶ v nich spatřuje souvislost s Vergiliovým eposem *Aeneas*.

⁴³ Kosmas 2011, s. 43.

⁴⁴ Karbusický 1995, s. 58.

⁴⁵ Jde o oblíbený dramatický motiv, který je znám pod pojmem *kuklení*. Objevil se již v dílech antických autorů a v českém dramatu bychom jej našli například u Václava Klimenta Klicpery, jenž je jednou z nejvýznamnějších osobností doby národního obrození.

⁴⁶ Sadílek 2001, s. 158.

A tak se střetli na bojišti – jedni za vlast a svobodu lidu, druzí za moc a majetek. A přesně jak předpověděly obě hadačky, vítězství připadlo Čechům.

Kosmas průběh bitvy šířeji nepopisuje, pouze se dozvídáme, že Lučané byli pobiti a domů se vrátil jen ten, který dostal varování od hadačky. V bitvě zabil svou ženu, jež pocházela z kmene Čechů.

Čechové vzápětí vpadli do země Lučanů a zpusťovali, co se dalo, nicméně Vlastislavův syn byl Neklanem ušetřen. Na břehu řeky Ohře nedaleko Postoloprta mu byl vystavěn hrad jménem Drahůš, kde měl hoch pobývat i se svým vychovatelem, Durynkem.⁴⁷ O tom Kosmas píše, že to byl „*rodák ze Srbska, člověk až nelidsky zločinný, nad nejhoršího horší a nad každou šelmu ukrutnější*“.⁴⁸ Tento jidáš Durynk – jak jej Kosmas přezdívá – vzal jednoho dne Vlastislavova syna k zamrzlé řece Ohři, kde mu odřal hlavu sekyrou. Motiv zrady pána je v kontrastu s motivem Neklanovy dřívější milosti.

Odřatou hlavu odnesl Durynk knížeti, očekávaje za tento zločin odměnu. Ten mu však, pohoršen, nařídil, aby si zvolil jednu ze tří smrtí. „*Já jsem směl zabít svého nepřítele, ale ty nikoli svého pána. Hřích, jímž jsi zhřešil, je větší než to, co lze nazvat hříchem. /.../ Bud' po hlavě skočíš z vysoké skály nebo se na některém stromě vlastní rukou oběsíš nebo zločinný život skončíš vlastním mečem.*“⁴⁹ Na závěr se dozvídáme, že se Durynk oběsil na vysoké olši, již se později začalo říkat Durynkova.⁵⁰ Tento motiv sebevraždy je motivem biblickým, neboť stejným způsobem odešel ze světa i Jidáš Iškariotský.

Všimněme si, že nás Kosmas neinformuje o Přemyslových nástupcích, neboť sám říká, že si nechce vymýšlet. Pak však vkládá exkurz o lucké válce, která se měla odehrát za časů knížete Neklana. Je zřejmé, že si Kosmas danou látku nevymyslel – vždyť by tím šel proti vlastním slovům. Je ale také pravděpodobné, že ne každý detail, který je v exkurzu zaznamenán, se skutečně stal. Dle našeho názoru Kosmas příběh znal a nejenže považoval za důležité o něm čtenáře informovat, ale také zřejmě danou lokalitu (tj. hradiště nesoucí název Vlastislav) navštívil. Nelze tvrdit, že tomu tak bylo na sto procent, avšak nelze ani vyvrátit, že Kosmas skutečně některá místa, o nichž píše, prošel. Například o takové Dřevíči

⁴⁷ Zmiňované hradiště Drahůš má rozlohu necelých 7 ha. Důvodem, proč zde tento údaj zmiňujeme, je naše snaha poukázat na to, že hradiště tohoto rozsahu muselo vznikat řadu let. Proto nevylučujeme možnost, že se mohlo jednat o objekt vzniklý dříve, který byl pouze znovu využit. Možné je i to, že hradiště bylo vybudováno až za Přemyslovců. Vzhledem k tomu, že hradiště Drahůš nebylo dosud dostatečně prozkoumáno, si nedovolujeme vyvozovat finální závěry. Podrobněji se této problematice budeme věnovat v kapitole *Výzkumy souvisejících lokalit*.

⁴⁸ Kosmas 2011, s. 47.

⁴⁹ Kosmas 2011, s. 49.

⁵⁰ V příslušné části pověsti kronikář odkrývá vnímání sociálních vztahů v tehdejší společnosti. Ve středověku bylo totiž nepřijatelné, aby poddaný zabil svého pána.

píše, že to byl „*velmi pevný hrad*“.⁵¹ Je však jediný, kdo o tomto hradišti podal nějakou zmínku. Samozřejmě nemůžeme vyloučit, že se záznamy o něm pouze nedochovaly, ale pokud by byl Kosmas skutečně jediným, kdo o něm podal nějaký údaj, pak musel vycházet z vlastní návštěvy.⁵²

Dle Třeštíka⁵³ se exkurz vyprávějící o lucké válce dále rozpadá na jednotlivé dílčí epizody – popis krajiny Lučanů, odhodlání k boji, epizoda pastorka, po níž se Kosmas vrací zpět k líčení nastávající války, již pak „odbude“ v pár větách. Za pozornost jistě stojí, že dramatické vyvrcholení je zde oddalováno a pak rozvedeno pouze velmi stručně. Třeštík⁵⁴ se domnívá, že má tento postup co do činění se snahou zvýšit napětí. Za Kosmův hlavní zdroj při líčení bitev určil Sallustia.⁵⁵ „*Nejobecnější schema bitvy tak, jak je Kosmas znal ze Sallustia, vyhlíží asi takto: po válečných přípravách se setkávají dvě vojska, vojevůdci je povzbuzují ke statečnosti, uspořádají šik a pak už je jen v několika větách vylíčen průběh vlastní bitvy.*“⁵⁶ Je obecně známo, že příliš jednotvárné vypravování čtenáře začne brzy nudit, a tak není divu, že i Kosmas byl k exkurzům nakloněn.

S pověstí o lucké válce pracovala i mladší tradice kronikářů. Zmíňme zde například Dalimila⁵⁷ nebo Přibíka Pulkavu z Radenína, kronikáře doby Karla IV.

Jádrem polemik o lucké válce je problém datace. Existují totiž dva základní pohledy – zatímco jeden se přiklání k tomu, že lucká válka reflektuje meziregionální konflikt v Čechách, který se měl odehrát v devátém století, druhý zastává názor, že šlo zřejmě o válečné střetnutí mladší přibližně o jedno století. Pokud bychom se přikláněli právě ke druhému ze zmiňovaných pohledů, pak by nám zajímavé informace k lucké válce podal také Widukind z Corvey, saský kronikář z desátého století.⁵⁸ S ohledem na naše záměry a cíl této

⁵¹ Kosmas 2011, s. 72.

⁵² Rádi bychom poznamenali, že podobně jako se Kosmas vyjadřuje k hradištím Dřevíč a Vlastislav, podává také bližší zprávy například o Libušíně a Kazíně. I u těchto hradišť bychom totiž našli v *Kosmově kronice* atributy, které dané místo blíže charakterizují.

⁵³ Třeštík 1968, s. 132.

⁵⁴ Třeštík 1968, s. 133.

⁵⁵ Konkrétně jde o líčení bitvy u Pistorie z monografie *Catilinae coniuratio (Catilinovo spiknutí)*.

⁵⁶ Třeštík 1968, s. 135.

⁵⁷ Dalimil však zavádí určité tematické úpravy. Zatímco v *Kosmově kronice* se nedozvídáme o přímém souboji mezi Tyrem a Vlastislavem, Dalimil píše, že Tyr luckému panovníkovi sřal hlavu (*Dalimilova kronika*. Praha: ELK, 1948, s. 117).

⁵⁸ Widukind svou kroniku o třech knihách věnoval abatyši Markétě, dceři Oty I. Kronika byla sepsána v klášteře Corvey. Autor v ní vylíčil saské dějiny od počátku desátého století do smrti Oty I.

práce jsme se zaměřili především na druhou knihu, v níž Widukind zmiňuje boj Boleslava I. proti jakémusi *subregolovi*,⁵⁹ jenž byl spojencem Sasů.

Ve *Widukindově kronice* se píše, že český kníže Boleslav I. vyhlásil *subregulovi* válku. Na základě *subregulovy* žádosti přišla na pomoc dvě vojska – jedno saské a druhé durynské. Do boje se vydaly odděleně, a proto Boleslav takticky rozdělil i své vojsko. Z bitvy vzešel jako vítěz. Český kníže Boleslav I. tedy *subregula* porazil a vypálil jeho hrad.

Widukind bitvu datuje k roku 936, proto tedy víme, že se odehrála více než sto let před Kosmovým narozením a on by o ní tak mohl psát jedině z doslechu.

V VIII. kapitole třetí knihy kronikář popisuje „střet“ Boleslava I. s Otou I. pod hradem nazývaným *Urbs nova* (v českém překladu *Nový hrad*), k žádnému válečnému utkání však nedošlo. Proč, to se z *Widukindovy kroniky* nedozvídáme. Saský kronikář pouze uvádí, že se Boleslav „*poddal takovému majestátu, než aby utrpěl naprostou zkázu*“.⁶⁰

Pokud bychom uznali za pravdivé, že lucká válka reflektuje válku knížete Boleslava I., pak by byla *Widukindova kronika* dalším pramenem podávajícím stěžejní informace nejen k lucké válce, ale také k hradišti Vlastislav.

⁵⁹ Termín „*subregulus*“ (jako český ekvivalent je udáván „podkrálíček“) se používal pro označení jednoho ze slovanských knížat, jehož pravé jméno ve skutečnosti neznáme. Byl to člověk, jenž si údajně hrál na krále, třebaže jím ve skutečnosti nebyl.

⁶⁰ WIDUKIND Z CORVEY. *Dějiny Sasů*. Praha: Argo, 2016, s. 94.

3 SLOVANSKÉ HRADIŠTĚ VE VLASTISLAVI V ČECHÁCH

Hradiště hrála ve středověku významnou roli, neboť byla centry života tehdejší společnosti a důležitými opěrnými body při útoku nepřátel. „*Zmínka tzv. Fredegara o Wogastisburgu dokládá, že s existencí staroslovanských hradišť je zapotřebí v Čechách počítat již od 7. století.*“⁶¹ Tato nejstarší česká hradiště stála „*na okraji osídlených území nebo i vně nich na nepřístupných místech a ve značných nadmořských výškách*“⁶² a fungovala přibližně do osmého století. Asi od roku 800 dochází k proměnám funkce hradů a vznikají tedy hradiště nová, nacházející se tentokrát v centrech sídelních komor.⁶³

Hradiště Vlastislav leží na severním okraji stejnojmenné obce. Ta se nachází v Ústeckém kraji v okrese Litoměřice na říčce Modle, konkrétně leží přibližně 8 km na západ od Lovosic. Poprvé se historické prameny o Vlastislavi zmiňují ve dvanáctém století.⁶⁴ Tamější další pamětihodností je zámek Skalka, pocházející zřejmě ze sedmnáctého století. Byl vystaven na úpatí stejnojmenného středověkého hradu, který byl zničen za třicetileté války švédskými vojsky.

Vlastislav je pro svou rozlohu 3,21 ha řazena mezi jedny z nejmenších hradišť v severních i západních Čechách. Od devatenáctého století se tímto hradištěm zabývalo poměrně značné množství archeologů – Matyáš Kalina z Jäthensteinu, František Beneš, Jan Erazim Wocel nebo Ludwig Kleinwächter (lokalita si vyžádala pozornost i německých vlastivědných pracovníků). Vzhledem k tomu, že všechny tři valy byly poničeny intenzivní orbou, nikdo z nich nerozpoznal střední a vnitřní val. Někdy se sobě popisy blížily – například pozdější výzkum Ludvíka Šnajdra se velmi podobá poznatkům Wocela, nicméně Zdeněk Váňa upozorňuje na jisté nejasnosti, které mohly pramenit ze Šnajdrovy nepozornosti; zřejmě si totiž spletl světové strany. O hradišti padlo mnoho písemných

⁶¹ SLÁMA, Jiří. *Střední Čechy v raném středověku* [online]. Praha: Karlova Univerzita, 1986, s. 58 [cit. 08. 11. 2021]. Dostupné z:

https://www.academia.edu/39276576/Ji%C5%99%C3%AD_Sl%C3%A1ma_St%C5%99edn%C3%AD_4%8Cechy_v_ran%C3%A9m_st%C5%99edov%C4%9Bku_2_Hradi%C5%A1t%C4%9B_p%C5%99%C3%ADsp%C4%9Bvky_k_jejich_d%C4%9Bjin%C3%A1m_a_v%C3%BDznamu_Central_Bohemia_in_the_Early_Middle_Ages_2

⁶² TŘEŠTÍK, Dušan. *Počátky Přemyslovců: vstup Čechů do dějin (530-935)*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 1997, s. 78.

⁶³ O tomto tématu bude podrobněji pojednáno v kapitole *Počátky Slovanů v české kotlině*.

⁶⁴ Kronikář Kosmas (2011) se o hradišti Vlastislav zmiňuje v exkurzu o lucké válce na s. 43.

zmínek, řada z nich však pouze vycházela ze starší literatury. Prvním systematickým výzkumem byl právě Váňův výzkum, jemuž se budeme věnovat.⁶⁵

3.1 ARCHEOLOG ZDENĚK VÁŇA A JEHO VÝZKUMY HRADIŠTĚ VLASTISLAV

Archeolog Zdeněk Váňa se narodil roku 1924 v Praze a ve svých sedmdesáti letech zde také zemřel. Absolvoval studium na filozofické fakultě Karlovy univerzity. Zabýval se raně středověkou (zejména slovanskou) archeologií a několik let byl také ve vedení slovanského oddělení AÚ ČSAV. Napsal celkem šest knižních publikací a několik desítek odborných studií. Zabýval se v nich například otázkami formování slovanského etnika nebo slovanskými hradišti. Publikoval též německy.

Ke starým českým pověstem se Váňa vyjadřuje takto: „*Snad nikde jinde nebyl podobný poklad národní kultury tak nesmyslně rozpitváván a nakonec jakožto ‚kronikářský výmysl, slepenec antických a biblických motivů či tendenční povídky‘ zavržen, jako právě v tomto případě. A přitom jsou neodmyslitelnou součástí národního vědomí, dokladem tvořivého ducha i moudrosti lidu.*“⁶⁶

Podle Váňova názoru v sobě nese lucká válka domácí tradice. Píše o ní: „*I když jednotlivé dějové elementy, charakteristika postav a jejich vzájemných vztahů byly asi vymyšleny, představuje tato pověst jako celek reminiscenci na dobu sjednocovacího procesu českých kmenů, jenž byl nutným předpokladem vzniku přemyslovského feudálního státu v 10. století.*“⁶⁷

Následně si shrneme Váňův terénní výzkum na slovanském hradišti ve Vlastislavi. Archeolog datuje hradiště do druhé poloviny devátého století, přičemž připouští ještě počátky století desátého.

První Váňův výzkum⁶⁸ se uskutečnil na počátku padesátých let dvacátého století. Ve Váňově článku, zveřejněném v časopisu *Archeologické rozhledy* v roce 1954, se dozvídáme,

⁶⁵ Starší výzkumy rekapituluje VÁŇA, Zdeněk. Vlastislav (výsledky výzkumu slovanského hradiště v letech 1953–1955 a 1957–1960. *Památky archeologické* [online], 1968, roč. 59, č. 1. [cit. 30. 10. 2021]. Dostupné z: https://www.academia.edu/16985807/Zden%C4%9Bk_V%C3%A1%C5%88a_Vlastislav_V%C3%BDsledky_v%C3%BDzkumu_slovansk%C3%A9ho_hradi%C5%A1t%C4%9B_v letech_1953_1955_a_1957_1960_Vlastislav_research_results_Slavic_settlement_in_1953_1955_and_1957_1960

⁶⁶ VÁŇA, Zdeněk. *Objevy ve světě dávných Slovanů*. Praha: Odeon, 1977, s. 27.

⁶⁷ Váňa 1968, s. 178.

⁶⁸ VÁŇA, Zdeněk. Slovanské hradiště ve Vlastislavi v Čechách. *Archeologické rozhledy*, 1954, roč. 6, s. 491–495.

že hradiště bylo přístupné pouze z jedné strany, která byla opevněna třemi příčnými valy.⁶⁹ Vzhledem k tomu, že vnitřní areál byl nejméně ubránitelný, nemůžeme Vlastislav označit za typ hradiště, v jehož jádru by stálo nejpevnější centrum, které by obývala privilegovaná vrstva. Nejvíce stop po osídlení bylo objeveno v okolí vnějšího valu, konkrétně na jeho severovýchodní straně, řidčeji byl osídlen vnitřní val, zatímco prostřední areál zůstal beze stop po jakémkoli osídlení. Při zamýšlení se nad průchodem mezi areály Váňa usoudil, že brána zřejmě byla na severozápadním svahu, neboť právě zde se střední a vnitřní val vytrácejí.

Spolu se získanými faktografickými poznatky se Váňovi podařilo naplnit cíl svého počátečního výzkumu. Totožnost hradiště s Vlastislaví, o níž se zmiňuje Kosmas, dosvědčil hned ve čtyřech bodech: „1) nálezy středohradištní keramiky, 2) poměrně malá intenzita osídlení, odpovídající krátkému trvání hradiště, které vyplývá z Kosmovy zprávy, 3) násilný zánik hradiště (zrůžovělá opuka a zbytky a zbytky ohořelých trámů na valu) a především 4) zeměpisná poloha hradiště, která odpovídá přímo ideálně funkci, již mu Kosmas přisuzuje. Hradiště mělo totiž sloužit jako lucká výpadní brána proti českým spojencům – Litomeřicům a „Běličanům“ (Lemuzům).“⁷⁰

Jednalo se tedy o významnou křižovatku cest a na základě terénního výzkumu bylo se značnou mírou pravděpodobnosti prokázáno, že by zkoumané hradiště ve Vlastislavi v Čechách skutečně mohlo být totožné s hradištěm z *Kosmovy kroniky*. Závěry Váňova bádání však byly jinými archeology a historiky zpochybňovány, a to byl jeden z hlavních motivů, které ho vedly k pokračování výzkumu.

Další výzkumy probíhaly v letech 1953–1955 a 1957–1960. Váňovým cílem bylo zjistit, do jaké míry lze dané hradiště v okrese Lovosice ztotožnit s hradištěm Vlastislav uváděném v *Kosmově kronice*. Dalším z hnacích motorů výzkumu se také stala snaha o širší poznání raně středověkých opevnění. Hradiště totiž vzniklo v době, o níž nemáme velké množství pramenů.⁷¹ Mnozí historikové Váňu kritizují a zastávají názor, že není dobré stavět

⁶⁹ Výzkumy z dvacátého století potvrdily tvrzení Václava Hájka z Libočan; tedy že valy byly kamenné a dřevěné.

⁷⁰ Váňa 1954, s. 493.

⁷¹ Konkrétně se jedná o střední dobu hradištní, která je podle periodizace Jana Eisnera (českého archeologa dvacátého století, jehož zájem se soustředil především na raně slovanskou archeologii) datována mezi lety 800–950.

chronologii pouze na *Kosmově kronice*.⁷² Zde si dovolíme se Váni zastat a podotknout, že dle našeho názoru není jejich kritika zcela oprávněná a adekvátní, neboť ještě před Váňovým výzkumem vycházely informace o Vlastislavi z různých topografických, archeologických a historických poznatků – o tom nás Váňa sám informuje hned v úvodu své práce.⁷³

V rámci svého archeologického rozboru nás Váňa v první řadě seznamuje se samým hradištěm. Během vyvozování vlastních závěrů se opíral o poznatky z archeologie, toponomastiky a dalších disciplín. Závěrečná kapitola díla je jakousi historickou úvahou, sám Váňa podotýká, že „*kapitolu je třeba chápat jako příspěvek k diskuzi a pokus o rekonstrukci na základě dosažitelných fakt*“.⁷⁴

Na počátku Váňovy publikace bychom se dočetli o zeměpisném prostředí hradiště. Autor je velmi faktografický, při popisu údolí uvádí nejen výčet hor, ale dokonce i jejich nadmořské výšky. O vrcholech Košťál a Hora se domnívá, že by se mohlo jednat o Přípek a Medvězí, o nichž se zmiňuje Kosmas ve své kronice. Je to však pouhá domněnka.

S ohledem na náš cíl nepovažujeme za nutné se příliš zabývat reliéfem krajiny.⁷⁵ Větší pozornost bychom však rádi věnovali vývoji osídlení.

Během Váňova výzkumu se podařilo zjistit, že hradišti chyběla stratigrafie, která by dosvědčovala jeho intenzivnější osídlení. Váňův názor je takový, že vzhledem k malému počtu obyvatelstva v pravěku nebyla malá horská údolí natolik lákavá, aby je lidé dlouhodobě obývali. Tento svůj názor podpírá nedostatkem kamenných nástrojů z období neolitu na našem území.⁷⁶

Prvním ze stanovených cílů výzkumu bylo získat archeologický profil hradiště. Toto trvalo od poloviny srpna do začátku října roku 1953. Pro naše bádání je podstatnější zmínit výzkum z roku 1954, který se soustředil především na průzkum vnějšího valu. Na hlíně při jeho zadní stěně byly patrné známky požáru, které spolu s kusy spáleného dřeva svědčily o tom, že na místě skutečně k požáru došlo. Třetí sezóna výzkumu, probíhající v roce 1955, si kladla za cíl prozkoumat vnější areál hradiště. Následovala krátká pauza, po níž archeologové na svou předchozí práci navázali roku 1957. Soustředili se pro změnu na

⁷² My se v naší práci budeme zabývat především názory D. Třeštíka, J. Sadílka a V. Karbusického, o jehož teorie se výrazně opírá archeolog mladší generace P. Čech.

⁷³ Váňa 1968, s. 5.

⁷⁴ Váňa 1968, s. 6.

⁷⁵ Pro více informací k zeměpisnému prostředí hradiště viz: Váňa 1968, s. 6–8.

⁷⁶ Váňa 1968, s. 8–14.

vnitřní areál hradiště. Bylo zjištěno, že součástí opevnění byla i brána o šířce přibližně 2,8 m. Na tu se pak napojovala chodba o délce 10 m. Výzkum v roce 1958 byl realizován z toho důvodu, aby mohl být dokončen výzkum na objektech objevených v předcházejícím roce. Kromě dalších střepů a zvířecích kostí archeologové našli také bronzovou sekyrku, jež zřejmě byla součástí kostrového pohřbu mohylové kultury. Výzkum uskutečněný roku 1959 ukázal, že na hradišti existoval sídlištní komplex, jehož centrem zřejmě byla chata s ohništěm a k ní se přidružovaly další objekty. Poslední výzkumná sezóna se odehrála v roce 1960. Jejím cílem bylo doplnění poznatků. Výzkumníci se zaměřili hlavně na sídlištní komplex, který byl objeven v předešlém roce, a také prozkoumali plochy s vyšším obsahem fosforu, a to zřejmě z důvodu, aby byly nejprve prozkoumány plochy s vyšší intenzitou osídlení.

Zázemí hradiště se nacházelo na jihovýchodě a orientováno bylo proti straně severní a severozápadní. „*Osvětluje to i místní terénní situace: západní a severozápadní okraj hradiště je chráněn strmými svahy nad údolím Modly, kdežto jihovýchodní a jižní strana klesá terasovitě směrem k dnešní obci. Proti plošinovité severní straně, přerušené jen z části vidlicovitě vybíhajícím úvozem, byly vybudovány tři linie valů protínající ostrožnu napříč a členící plochu hradiště na tři nestejně velké areály. Útok byl očekáván tedy hlavně od sedla mezi Hradišťanami a Štěpánovským vrchem nebo od sedla mezi Ostrým a Sutomským vrchem, zatím směrem k Třebenicím byl obrácen méně nepřístupný bok hradiště.*“⁷⁷

Výběr polohy a terénu nasvědčují, že hradiště Vlastislav nevzniklo jako centrum vysoce osídlené oblasti. Sám Váňa o něm píše, že se nachází „*mimo sídelní oikumenu Poohří, v nevelikém údolí uvnitř Středohoří, poblíž důležitých horských přechodů*“.⁷⁸

Mezi nálezy měla dominantní zastoupení keramika. Asi 5 % nádob mělo na svém dně značky, které představovaly magické symboly typické pro slovanskou keramiku. Jednalo se o kříž v kruhu, osmicípou hvězdici, trojzubec a další. Váňa nezapomíná podotknout, že keramika z Vlastislavi patří k rané fázi značek, neboť se na ní symboly objevily v minimální míře.⁷⁹

Z dalších nálezů bylo objeveno menší vědro, které se sice nepodařilo zcela zrekonstruovat, ale na základě jeho ataše (ucha) ve tvaru smyčky zhotovené ze železné tyčky

⁷⁷ Váňa 1968, s. 14.

⁷⁸ Váňa 1968, s. 76.

⁷⁹ Váňa 1968, s. 144–148.

a podobě páskovitého kování Váňa usuzuje, že tato nádoba nemohla vzniknout déle než v devátém století, neboť později se již tento typ ucha u vědérek neobjevuje.⁸⁰

Dalším z Váňových argumentů, proč hradiště muselo vzniknout právě v devátém století, je nález srdcovitého kování. Analogii k tomuto nálezu bychom nejspíše našli v jezdeckých hrobech, neboť dle archeologa kování pocházelo zřejmě z ohlávky pro koně. Nezapomíná poznamenat, že jsme se s podobnými předměty nemohli setkat později než v devátém století.⁸¹

Váňa velmi často čtenáře seznamuje se svými teoriemi a domněnkami, a to i v rámci využívání jednotlivých předmětů. Například o kamenech ve tvaru koule (za doby primitivních nástrojů byly běžně využívány jako drtidla obilí) se domnívá, že je obyvatelé Vlastislavi mohli využívat jako vrhací zbraně proti nepřátelům. Soudí tak především s ohledem na to, že během výzkumu nebyla nalezena žádná třecí deska.⁸²

Na Vlastislavi proběhla pouze jedna fáze osídlení, která netrvala dlouho, neboť bylo hradiště zničeno silným požárem. To vše podtrhuje významný fakt, že bylo postaveno za jasným účelem a mělo svou funkci – tedy vojensko-strategickou. Dle Váni mohlo sloužit jako útočiště okolnímu obyvatelstvu a zároveň k útoku a ovládnutí hlavních cest.⁸³

Váňa považuje Vlastislav za předchůdce přemyslovských hradů. Je jisté, že v době těsně před sjednocením Čech probíhaly mezi regionálními vládci boje kratšího trvání. Možná právě i s ohledem na tento fakt nebyla Vlastislav vybudována jako pevný obranný objekt, ale spíše pouze jako vojensko-strategický objekt, jenž měl posloužit dočasně.⁸⁴

Na základě dochovaných nálezů se Váňa⁸⁵ pokusil zrekonstruovat podobu života na hradišti. Vyslovoval své hypotézy o podobě oděvu, způsobu bydlení nebo výzbroje. Zcela věrohodný je jeho úsudek týkající se vojenské společnosti a vojenského života jako takového. Jeho teorii podporuje nejen řada objevených zbraní, ale samozřejmě i účel, za nímž bylo hradiště vybudováno.

⁸⁰ Váňa 1968, s. 150–152.

⁸¹ Váňa 1968, s. 152. Nelze ovšem vyloučit, že mohl být ještě v desátém století využíván předmět ze starší doby.

⁸² Váňa 1968, s. 158.

⁸³ Váňa (1968, s. 80) ještě poznamenává, že cesty, na jejichž křižovatce bylo hradiště vystavěno, spojovaly území na řece Bílině, Labi a Dolní Ohři.

⁸⁴ Objekt (nebo jeho méně opevněná část) mohl také částečně sloužit například ke koncentraci dobytka.

⁸⁵ Váňa 1968, s. 168–172.

Lidé byli odkázáni především na zemědělství a chov dobytka; o tom nás přesvědčuje řada nalezených obilnic a kostí zvířat. Vzhledem k tomu, že se na hradišti zřejmě vyskytovala i kovářská dílna, lze usuzovat, že se obyvatelé Vlastislavi věnovali i řemeslům.

O počtu obyvatel Váňa tvrdí, že jich na hradišti žilo přibližně osmdesát, nanejvýš sto. Při výzkumu bylo objeveno asi deset staveb, které mohly být obývány maximálně pěti lidmi. Na základě poměru prozkoumané a neprozkoumané plochy se Váňa domnívá, že obytných objektů byl na Vlastislavi zřejmě dvojnásobek, tj. asi dvacet.

Na základě rozboru Váňova výzkumu jsme si ukázali, že archeolog své teze staví na logických souvislostech, a nepodřizuje své závěry Kosmově pověsti o lucké válce. Svou dataci sice podpírá argumenty, že se v ní vyskytují pohanské prvky, nicméně i při pomnutí tohoto faktu jsou tu stále výsledky výzkumu, které detailně zaznamenal. O lucké válce se Váňa zmiňuje až na samém konci, konkrétně při komparaci výsledků výzkumu s fakty historickými, topografickými a toponymickými.

4 VÝZKUMY SOUVISEJÍCÍCH LOKALIT

Považujeme za vhodné zmínit se zde o dvou hradištích, u nichž nacházíme souvislosti s Vlastislaví. Konkrétně se budeme zabývat hradišti Rubín u Podbořan a Drahůš u Postolopr. Zatímco o hradišti Drahůš se píše přímo v pověsti o lucké válce, o prvním ze jmenovaných se domníváme, že mohlo představovat jakési ohnisko, odkud mohla být Vlastislav řízena. Nachází se totiž ve středním Poohří, které bylo díky příhodným přírodním podmínkám osídleno Slovy již od časně slovanského období. Archeolog Josef Bubeník poznamenává, že vrch Rubín vytvářel vedle Homole výrazné centrum „*ovládající celé území nejen na sever, severozápad i západ a odtud až do vlastního Poohří na Kadaňsku, ale též povodí Blšanky ve směrech na Žatecko a Rakovnicko a přilehlou část Poohří po Lounsko*“.⁸⁶

4.1 RUBÍN U PODBOŘAN

Hradištěm Rubín u Podbořan se zabývala celá řada archeologů. My budeme vycházet především z výsledků výzkumů Josefa Bubeníka (1988, 1995) a Drahomíra Kouteckého (2005), avšak opomenuti nezůstanou ani jiní. První ze jmenovaných se zabýval především raným středověkem a své výzkumy soustředil do severozápadních Čech. Středem zájmu druhého archeologa byla primárně pozdní doba bronzová a doba halštatská.

Koutecký⁸⁷ nás informuje o skupině tří kopců, z nichž právě jeden nese název Velký Rubín. Na severní a východní straně jsou prudké srázy, a proto bylo valové opevnění vybudováno pouze na straně jižní a jihovýchodní, pod níž se zřejmě nacházelo předhradí.

Koutecký⁸⁸ poznamenává, že první skutečný výzkum byl uskutečněn Helmutem Preidelem mezi lety 1934–1938. Objevena byla keramika bylanského (doba bronzová) a knovízského (doba železná) typu. Zjištěné výsledky však nebyly nikdy publikovány v úplnosti a jen pouhá část nálezů se údajně nachází ve sbírce bývalého podbořanského muzea v Žatci a v muzeu města Chomutov.

Revizní výzkum Rubínu provedl v roce 1970 Václav Kruta a přítomen byl i sám Bubeník. Autor článku nás tedy informuje o jeho průběhu a závěrech.⁸⁹ Co se rozboru nálezové situace týče, byly nalezeny zlomky halštatské, starohradištní a středohradištní,

⁸⁶ BUBENÍK, Josef. *Slovanské osídlení středního Poohří*. Praha: Archeologický ústav ČSAV, 1988, s. 101.

⁸⁷ KOUTECKÝ, Drahomír. Halštatské hradiště Rubín, k. ú. Pšov, Ústecký kraj. *Archeologické rozhledy*, 2005, roč. 57, č. 1, s. 147–166.

⁸⁸ Koutecký 2005, s. 147–166.

⁸⁹ Pro více podrobností viz: BUBENÍK, Josef. K opevnění vrchu Rubín u Podbořan (osada Dolánky, obec Podbořany, okr. Louny) v době hradištní. *Archeologické rozhledy*, 1995, roč. 47, č. 1, s. 128–151.

přičemž nechyběly ani nálezy charakteru slovanskoavarského. K výzkumu Bubeník poznamenává, že „nepřiliš velký rozsah výzkumu, zvláště charakter úzkých sond, dovolil v podstatě jen stratigrafická pozorování“.⁹⁰ Přesto se však podařilo prokázat, že zde stávalo pravěké opevnění, jehož zbytky byly využity v době hradištní. Bubeník dokonce uvažuje o dvou fázích využití.

Danou lokalitou se Bubeník zabýval znovu ve druhé polovině osmdesátých let minulého století, což byl doposud poslední provedený výzkum na hradišti Rubín.

Řada archeologů se domnívá, že pod Rubínem mohla existovat křižovatka starých cest. Jedním z nich je například Pavel Choc,⁹¹ jenž psal o tzv. Královské cestě z Porýní, Pomohani a Chebska, která se táhla k brodu přes Ohři u Radošova, Doupovskými vrchy a dále na jihovýchod přes Strašecí směrem na Prahu. Na jeho stranu se přiklání i Koutecký,⁹² jenž si je na základě výzkumů jist, že osídlení existovalo na Rubínu již v době bronzové a zejména pak v době halštatské, kdy daná lokalita mohla být jakýmsi panským sídlem. Nelze tedy pochybovat, že měl vrch Rubín důležitou funkci. Bubeník⁹³ se dokonce domnívá, že právě Rubín by mohl představovat první slovanské opevnění známé svým jménem – Wogastisburk.

4.2 DRAHŮŠ U POSTOLOPRT

O hradišti Drahůš se dočteme přímo v pověsti o lucké válce. Kosmas⁹⁴ nás informuje, že bylo vystavěno na rovině na břehu řeky Ohře u vsi Postoloprta. Danou lokalitou se zabýval například již zmiňovaný archeolog Bubeník (1988) a dále také Petr Čech (1999), specialista na raně středověkou archeologii, jenž se soustředí především na oblast Žatecka. Právě o závěrech těchto dvou archeologů zde bude pojednáno.

Co se týče staršího bádání, již v devatenáctém století budily pozornost archeologů nádoby, kovové předměty či antické nebo raně středověké mince, které byly v místě hradiště nalézány. Josef Maschat, jenž byl tehdy správcem místního statku a cukrovaru, začal v roce 1890 na hradišti kopat za účelem potvrzení, že zde stával benediktinský klášter *Porta apostolorum*, zničený během husitského hnutí. Kromě hrobů objevil Maschat také fragmenty

⁹⁰ Bubeník 1995, s. 136.

⁹¹ Pro detailní popis viz: CHOC, Pavel. Vývoj cest a dopravy v Čechách do 13. století. *Sborník Československé společnosti zeměpisné*, 1965, roč. 70, č. 1, s. 16-33.

⁹² Koutecký 2005, s. 147–166.

⁹³ Bubeník 1988, s. 102.

⁹⁴ Kosmas 2011, s. 47.

zdí vzniklé z volně kladených kamenů. Maschatovi se sice nepodařilo přesně zjistit, zda v místě hradiště klášter skutečně stával, nicméně na jeho výzkum bezprostředně navázal Jan Nepomuk Woldřich. Ten svůj výkop započal hned roku 1891. Stejně jako Maschat se snažil doložit, že zde stával benediktinský klášter, a možná právě z toho důvodu mu uniklo, že během svého výzkumu zřejmě objevil zbytky opevnění. Mimo jiné našel mladohradištní keramiku, železné předměty, zvířecí kosti, ba dokonce i nálezy z doby neolitu.⁹⁵

První novodobý výzkum byl proveden Radomírem Pleinerem, Josefem Kabátem a Karlem Slepíčkou v roce 1962. „*Nalezli přitom keramiku halštatského období, střední a mladší doby hradištní. V souborech jimi získaných je i zlomek, který by snad mohl patřit keramice časně slovanské.*“⁹⁶

Jak již bylo řečeno; hradiště Drahůš leží na jihozápadním okraji Postoloprty v okrese Louny. Rozkládá se na jazykovité terase nepříliš převyšující okolní terén – dle Bubeníka⁹⁷ jde o pouhých 2–4 m. Archeolog Čech⁹⁸ k tomuto ještě podotýká, že daný údaj koresponduje se založením hradu na rovině, jak nás Kosmas⁹⁹ informoval.

Bubeník, jenž se svými spolupracovníky zhotovil plán hradiště, se hradištěm Drahůš zabýval mezi lety 1971–1973. Sonda položená na vnějším obvodovém valu zjistila 4 sídlištní objekty, které se nacházely za ním, a jednu fázi opevnění. Bubeník se dále pokusil vymezit několik horizontů. Zmíňme si zde druhý horizont datovaný hradištní keramikou. O tomto horizontu se totiž Bubeník¹⁰⁰ domnívá, že odráží dobu trvání hradiště nebo období bezprostředního zániku. Tento údaj pomohl zařadit jedinou fázi opevnění, jejímž pozůstatkem je severní vnější val hradiště, do koncové fáze střední doby hradištní, přičemž by se dalo uvažovat ještě o počátcích období mladohradištního. Dle nálezů si je Bubeník jist, že místo bylo osídleno až do vrcholného středověku.

K závěrům Bubeníkova zkoumání pouze podotkněme, že nebyly časově zařazeny všechny valy (pouze severní vnější val) a hradiště jako takové by mělo být předmětem zájmu budoucích výzkumů, které by vedly k doplnění dosavadních informací.

⁹⁵ Starší výzkumy zrekapituloval J. Bubeník 1988, s. 190–195.

⁹⁶ Bubeník 1988, s. 190.

⁹⁷ Bubeník 1988, s. 190.

⁹⁸ ČECH, Petr. Kosmův mýtus a náš historický problém. *Archeologie ve středních Čechách 3*. Praha: Ústav archeologické památkové péče středních Čech, 1999, s. 353–365.

⁹⁹ Kosmas 2011, s. 47.

¹⁰⁰ Bubeník 1988, s. 190–195.

Podobně jako na Vlastislavi, tak i na hradišti Drahůš byla objevena nádoba, jež měla na svém dně značku v podobě kříže vepsaného do kruhu. O tomto nás informuje Bubeník,¹⁰¹ jenž se domnívá, že by tato nádoba ve tvaru lahve mohla spadat do mladší fáze středohradištní doby.

Na rozdíl od Bubeníka se Čech odvážil být ve svých tezích jistější a více definitivní. Došel totiž k závěru, že hradiště Drahůš vzniklo během druhé poloviny desátého století a zaniklo někdy na počátku století následujícího.

Ve svém článku z roku 1999 se zabývá keramikou charakteristickou pro keramické okruhy Hradec-Rubín a Drahůš, která spadá do střední doby hradištní. Čech píše, že pro Drahůš je typickým keramickým tvarem „*hrnec s plasticky, někdy až falzovitě členěným podhrdlím s jedním pásem vlnic o pravidelné nízké amplitudě s vrcholy do obloučku*“.¹⁰²

Co však zřejmě pomohlo utvořit Čechův postoj ze všeho nejvíc, byl vliv Karbusického a vazba daného hradiště ke *Kosmově kronice*. Karbusický spojuje Durynkův zločin s popravou dvou Vršovcových synů z roku 1108. Kronikář dle jeho názoru podlehl tlaku vzpomínky a porušil „*logiku Durynkova činu, který se má odehrát o samotě*“.¹⁰³ Čech doplňuje Karbusického těmito slovy: „*Pod tímto úhlem pohledu pak dostává smysl nesrovnalost o vraždě na zamrzlé řece mimo lidská obydlí a náhle prchajícími lidmi před ,tímto hrůzným divadlem‘. Zdá se, jako by měl Kosmas při líčení vraždy knížecího synka před očima událost roku 1108, které byl svědkem a kterou popsal téměř stejnými slovy.*“¹⁰⁴

Na závěr ještě podotkneme, že v člancích, v nichž se Čech vyjadřuje k Vlastislavi (2000) a Drahůši (1999) užívá stejného argumentu – tedy že daná hradiště byla v Kosmově době již opuštěnými místy. Musíme se ptát: Lze to tvrdit s naprostou jistotou?

I kdyby se ukázala Čechova teze o hradišti Drahůš (tedy že jeho vznik spadá do druhé poloviny desátého století) jako pravdivá, nevidíme důvod, proč bychom nemohli podpořit Váňu a jeho dataci hradiště Vlastislav do století devátého. Jak již bylo zmíněno výše, hradiště Drahůš má rozlohu téměř 7 ha, a pokud by mělo vzniknout zcela od základů, pak by samozřejmě nemohlo být postaveno za pár dní. Zmíněny byly i naše hypotézy, že hradiště mohlo být vybudováno až za Přemyslovců, anebo že se naopak mohlo jednat o objekt již postavený a pouze znovu využitý.

¹⁰¹ Bubeník 1988, s. 224.

¹⁰² Čech 1999, s. 354.

¹⁰³ Karbusický 1995, s. 123.

¹⁰⁴ Čech 1999, s. 353.

5 POČÁTKY SLOVANŮ V ČESKÉ KOTLINĚ

Dva nejstěžejnější body naší práce – Kosmovo podání lucké války a rozbor výzkumu hradiště Vlastislav i souvisejících lokalit – máme již za sebou. Pojdme se nyní podívat na počátky Slovanů v české kotlině, neboť ty jsou, jak později uvidíme, dalším nutným pilířem pro zpracování této práce. Navíc zde přicházíme s hypotézou, pro níž je tato kapitola nezbytnou nutností. Po celé deváté století totiž docházelo k různým bojům, a právě o jednom z nich soudíme, že by mohl být pramenem pro naši pověst.

První Slované přišli do Čech ve dvou vlnách patrně odkudsi z Ukrajiny. Třeštík interpretuje dataci archeologa Jiřího Zemana, k níž se též přikláníme, jež klade příchod první vlny do třicátých let šestého století a příchod druhé vlny na přelom šestého a sedmého století. Třeštík k tomuto podotýká: „*Jestliže zde nebyla kontinuita obyvatel, sotva mohl český kmen vznikat ‚organicky‘, musel vzniknout jako výsledek dohody (ať již jakékoliv, více či méně smírné) mezi staršími osadníky a nově příchozími – a navíc ještě za podmínek vnějšího ohrožení.*“¹⁰⁵ Lze tedy shrnout, že České země byly postupně osídleny dvěma vlnami Slovanů a nebyly tím pádem slovanskou pravlastí. Ke vzniku jednotného kmene Čechů pravděpodobně přispěl také tlak Avarů, v jehož důsledku vznikla Sámova říše.

S příchodem Slovanů souvisí také odchod germánského obyvatelstva. V Čechách se Germáni udrželi ještě v první polovině šestého století, z Moravy však odešli dříve. Dle Třeštíka¹⁰⁶ se totiž politické centrum Slovanů, v jehož čele stála jakási rada náčelníků, nacházelo v oblasti jihozápadního Slovenska nebo na Moravě.

Teorii kmenového osídlení Čech bude věnována samostatná kapitola, nicméně zmiňme zde alespoň to, že Třeštík ve svých odborných pracích důsledně podotýká, že v české kotlině nikdy neexistovalo více kmenů. Dle jeho názoru zde byl jen jeden jediný kmen – tedy *gens Boemorum*. Poznamenejme ještě, že se jméno českého kmene – tj. Čechové – poprvé objevilo ve václavské hagiografii, konkrétně v *První staroslověnské legendě*. Ta je datována do desátého století, nicméně již výše bylo psáno, že kmen Čechů vznikl mnohem dříve. Důvodem, proč nikdo jeho pravý název neznal, byla zřejmě jiná pojmenování, kterých cizinci užívali.¹⁰⁷

¹⁰⁵ Třeštík 1997, s. 19.

¹⁰⁶ Třeštík 1997, s. 48–49.

¹⁰⁷ Třeštík (1997, s. 53) se zmiňuje o řecké vesničce Tzechoi, do které se Slované poprvé dostali zřejmě v sedmém století. Důvod, proč by právě tato malá vesnička měla propůjčit své jméno kmeni Čechů, je však neznámý, a tím pádem i neuhajitelný.

Dle Třeštíka¹⁰⁸ vládlo kmeni Čechů kmenové shromáždění s řadou knížat společně a v osmdesátých letech devátého století pak jejich roli převzal Bořivoj.¹⁰⁹ S druhým faktem souhlasíme, nicméně tvrzení, že česká knížata skutečně vládla *společně*, v nás vyvolává velké pochybnosti. Navzdory tomu však nelze neuvést sněmovní pole před pražským hradem, o němž se zmiňuje Kristián¹¹⁰ a Sadskou u Nymburka, sněmovní místo knížecích Čech, o kterém píše Kosmas.¹¹¹ Sněmy tedy zřejmě existovaly, nicméně se domníváme, že ke svárům a neshodám nepochybně docházelo, a nevyklučovali bychom ani možnost rozštěpení jednoho kmene do vícero kmenů menších. Pro podporu zde uvedme právě třeba *Kristiánovu legendu*, v níž o straně spravedlivých, kterou tvořili zastánci Bořivoje ve sporu proti Strojnírovi, autor píše, že byla *vždy nejednotná*.¹¹²

Dle *Fuldských analů* bylo v roce 845 údajně pokřtěno čtrnáct českých knížat. K tomuto pokřtění zřejmě došlo v Řezně. Kdo byla tato knížata, nevíme, nicméně dle Palackého se jednalo o nějaké velmože. To je vysoce pravděpodobné, přesto však Palackého myšlenka zůstává pouhou domněnkou, stejně jako se Třeštík¹¹³ domnívá, že daná knížata zastupovala jeden jediný kmen Čechů. Vzhledem k termínu křtu¹¹⁴ lze usuzovat, že knížata nebyla východofranským králem Ludvíkem II. pozvána, nýbrž že se jednalo o čin z jejich vlastní iniciativy a naléhavosti. Čechové si zřejmě mysleli, že když stejně jako Moravané přijmou křest,¹¹⁵ vyhnou se tím útokům ze strany Ludvíka II. Ten po vzniku východofranské říše zahájil ofenzivu s cílem přimět Slovanů k závislosti na své říši. Nicméně dozvědět se o Ludvíkově útoku na Moravu, kmen Čechů se mu postavil a odmítl se poddat.

Vraťme se nyní na počátek devátého století, kdy Frankové podnikli pustošivý nájezd na území Čechů. Jejich taktika spočívala v plenění území a jeho hospodářském zničení. Do krajin nepřátel obvykle podnikli dva až tři nájezdy, přičemž během prvních dvou byla zničena úroda a ke třetímu z důvodu hladu většinou nedocházelo, neboť nepříteli nezbývalo nic jiného než kapitulovat. Dle Třeštíka¹¹⁶ tomu tak bylo i se Slovanů, kteří okolo roku 807

¹⁰⁸ Třeštík 1997, s. 95.

¹⁰⁹ *Fuldské analý* se k roku 872 zmiňují o Bořivojovi jako o jednom z knížat, kteří Čechům vládli.

¹¹⁰ KRISTIÁN. *Kristiánova legenda: život a umučení svatého Václava a jeho báby svaté Ludmily*. Přeložil Ludvíkovský J. Praha: Vyšehrad, 1978, s. 23–25. Kristiánova legenda se o sněmovním poli zmiňuje v souvislosti se spory mezi stoupenci Strojníra a zastánci Bořivoje.

¹¹¹ Kosmas 2011, kapitola XXXIII.

¹¹² Kristián 1978, s. 47.

¹¹³ Třeštík 1997, s. 82–84.

¹¹⁴ „V rané franské církvi existovaly v zásadě dva termíny křtu, o vigílii Velikonoc a svatodušních svátků podle římského obřadu a o vigílii Epifanie (Zjevení Páně) podle obřadu galikánského. /.../ Českým knížatům byl křest udělen v úterý a v oktávu (ne o vigílii) Epifanie.“ (Třeštík 1997, s. 85–86).

¹¹⁵ Křest Moravanů je spojován s rokem 831 a pasovským biskupem Reginharem.

¹¹⁶ Třeštík 1997, s. 72.

údajně přistoupili k placení tributu říši Karla Velikého. Ke kapitulaci přiměl Slované až hlad. O jejich vojenské schopnosti tedy není pochyb. Sám Třeštík píše: „*Někdy došlo ke zdoluhavým válkám, které byly tak nákladné, že vyčerpávaly útočníka stejně jako obránce.*“¹¹⁷

Z hlediska vymezení našeho tématu je pro nás mnohem důležitější bitva svedená ve druhé polovině čtyřicátých let devátého století. Spatřujeme v ní totiž analogii k pověsti o lucké válce. Pramenem této události jsou především *Fuldské anály*, které nás informují, že mezi lety 846–849 došlo k franskému tažení na území Čech. Ludvík II. se sem patrně chystal vpadnout Nakléřovským průsmykem ze severu. Vpád byl sice uskutečněn, nicméně místo Ludvíka stál v čele výpravy hrabě Ernst, správce Bavorska a Ludvíkův přítel. Zde si nelze nevšimnout do očí bijící podobnosti s luckou válkou, proto na ni upozorňujeme. Došlo ke srážce (patrně někde u pohraničního opevnění), záhy však Čechové přistoupili k vyjednávání, nicméně byli ochotni jednat jedině s hrabětem Thakulfem, správcem srbské Marky, o němž se česká knížata domnívala, že mu lze důvěřovat, neboť „*zná zákony a mravy slovanského národa*“.¹¹⁸ Během jednání však došlo k útoku ze strany franského vojska. Čechům se podařilo útok odrazit a zahnat Franky na útěk. Čechové prý následně obrali mrtvé muže nepřátelského vojska o zbroj a přistoupili k vyjednávání, kdy ponechali Frankům život a povolili návrat do říše. Opět spatřujeme podobnosti s líčením lucké války. I v ní totiž kmen Čechů nabyl kořisti a stejně tak byl projeven „*soucit*“ k nepříteli. Domníváme se tedy, že by (řečeno se vši opatrností) mohla tato bitva svedená mezi Čechy a Franky být základním stavebním kamenem pověsti o lucké válce. Nakléřův průsmyk navíc není od lokality, v níž se nachází hradiště Vlastislav, příliš vzdálen, a konkrétní opevnění nejsou ve *Fuldských análech* uvedena. Třeštík¹¹⁹ se také zmiňuje o mocném knížeti severozápadních Čech, který měl už v sedmdesátých letech devátého století sedět na hradišti Drahůš u Postoloprta. Jak již bylo v samostatné kapitole vysvětleno, dané hradiště nelze datovat s přesností, neboť nebylo dostatečně prozkoumáno, každopádně by v tomto pojetí dávala smysl i Třeštíkova teze. Pokud bychom uznali, že hradiště Vlastislav má přímou souvislost s boji mezi lety 846–849, pak můžeme souhlasit i s tím, že okolo roku 872 již mohlo stát hradiště Drahůš. Shodovali bychom se tak i s Kosmou, od něhož se dozvídáme, že hradiště Drahůš vzniklo právě po bitvě svedené mezi Čechy a Lučany (v případě naší hypotézy mezi Čechy a Franky). Podotýkáme, že tato tvrzení nejsou v rozporu ani s naší hypotézou, že se mohlo jednat

¹¹⁷ Třeštík 1997, s. 72.

¹¹⁸ Třeštík 2001, s. 155.

¹¹⁹ Třeštík 1997, s. 336.

o starší objekt využívaný k jiným účelům, který byl později znovu využit a v němž Kosmas viděl hradiště.

Neodvažujeme se tvrdit, že jsme právě odhalili základ Kosmovy pověsti, který se mohl ústně tradovat mezi lidmi, domníváme se však, že si tato hypotéza zaručeně říká o pozornost a může být použita jako příspěvek pro další diskuzi.

Přemyslovský stát se začal formovat v české kotlině někdy mezi druhou polovinou devátého století a první polovinou století desátého. Dovolíme si zde využít přesnější dataci Třeštíka, který hovoří konkrétně o letech 885–935. Kontury sociálního celku, později nazývaného jako národ, se však formovaly později, a to mezi dvanáctým a třináctým stoletím.

Čechové začali budovat svůj vlastní stát nejdříve v oblasti středních Čech. Začala také vznikat nová hradiště (Tetín, Libušín, Mělník, Stará Boleslav či Lštění na Sázavě). Z těch starších se udržela pouze Budeč a Levý Hradec. Mladší hradiště byla postavena „*na okraji rozlehlych lesů tvořících přirozené hranice území*“.¹²⁰ Archeolog Jiří Sláma dále podotýká, že daná hradiště vzniklá ve středních Čechách stála často u řek a také poblíž důležitých cest, které spojovaly dané území s okolním světem. Poslední neméně důležitou informací je, že se nacházela v téměř stejné vzdálenosti od Prahy. Dle Slámy byla tato pravidelnost záměrná, stejně tak i výběr míst. Tyto dva významné faktory lze považovat za „*důkaz vzniku ze stejných příčin a přibližně ve stejném období*“.¹²¹ Zařadit bychom sem mohli i Vlastislav; za předpokladu, že zřejmě byla řízena z pomyslného centra, jímž mohl být například již zmiňovaný Rubín u Podbořan či jiné hradiště.

¹²⁰ Sláma 1987, s. 178.

¹²¹ Sláma 1987, s. 178–180.

6 TEORIE KMENOVÉHO OSÍDLENÍ ČECH A JEJÍ AKTUALIZACE

V souvislosti s teorií kmenového osídlení Čech zmíníme Třeštíkovo pojetí a dále pohledy Václava Vladivoje Tomka, Václava Vaněčka a Rudolfa Turka.

Turek se ve svém článku zveřejněném v roce 1953 v *Časopisu národního muzea* zabývá lokálními rozdíly, které se týkají výběru terénu, stavby hradišť, pohřebního ritu a výroby keramiky.¹²² Na základě těchto rozdílů pak přiřazuje určité typy jednotlivým kmenům, resp. chce zjistit kmenová teritoria. Třeštík¹²³ se však domnívá, že tyto rozdíly jsou zanedbatelné a že je není možné chápat jako rozdíly etnické.

Třeštíkovo pojetí českého kmene je také v rozporu v Tomkovou teorií. Připomíná, že dle Tomkovy teorie se měl český národ skládat z dílčích kmenů, v jejichž čele vládla knížata. Třeštík poukazuje, že nemáme pro deváté století žádné prameny, které by existenci několika kmenů dosvědčovaly. „*Tomek se proto jejich existenci pokoušel dokázat na základě pozdních údajů z 10. století a zejména pomocí retrospekce vycházející z vrcholně středověkého rozdělení na kraje a na děkanáty církevní správy.*“¹²⁴

Zmíňme si zde i Vaněčkovu teorii,¹²⁵ podle níž vznikly v české kotlině jakési sousedské pospolitosti. Ty se měly utvořit zcela přirozeně rozpadem dílčích rodů. Tyto pospolitosti vzniklé na územním principu Vaněček považuje za *hradské obce*. Z těch se mezi sedmým a osmým stoletím měly zformovat kmeny, které nespojovalo nic než ono společné území. Třeštík argumentuje tak, že „*lid sídlící na určitém území není kmenem, pokud si svou svébytnost neuvědomuje...*“¹²⁶

Závěrem se k tomuto tématu Třeštík vyjadřuje slovy, že ani Turkovy kmeny, ani Vaněčkovy hradské obce neexistovaly, neboť v případě, že se nejednalo o politické a etnické jednotky, nemohlo jít o kmeny. Opakuje, že Frankové znali pouze jeden *gens* – tedy *gens Boemorum*. Třeštík zavrhuje i arabské prameny – ani ony totiž o kmenech nic nevědí. Dle Třeštíka je jediným pramenem, který podporuje teorii existence více kmenů v české kotlině, zakládací listina pražského biskupství. Je v ní obsažen popis hranic pražské diecéze z let jejího založení (973–975). I tuto teorii však Třeštík vyvrací. „*V Čechách jsou jména krajin*

¹²² Například o oblasti Žatecka tvrdí, že ji charakterizují ostrožní hradiště, dále šedá keramika s úzkým hrdlem a také převládající dvojkónické tvary. Pro podrobnější informace viz: TUREK, Rudolf. Kmenová území v Čechách. *ČNM*, 1953, č. 121. s. 3-46.

¹²³ TŘEŠTÍK, Dušan. České kmeny. (Historie a skutečnost jedné koncepce). *Studia mediaevalia Pragensia* 1, (1988 [vyd. 1990]), s. 129-143.

¹²⁴ Třeštík 1997, s. 55.

¹²⁵ VANĚČEK, Václav. *Prvních tisíc let ...: předstátní společenská organizace a vznik státu u českých Slovanů*. Praha: Život a práce, 1949, s. 14–34.

¹²⁶ Třeštík 1997, s. 59.

uváděna většinou v množném čísle, jde tedy o pojmenování obyvatel, a proto se soudí, že jde o etnika, tj. o kmeny. To je ale sotva možné, protože většina z nich (Litoměřici, Pšované, Sedličané a Děčané) nesla jména podle hradu...¹²⁷ K argumentaci by se dalo využít například jméno Lučanů, které Sedláček¹²⁸ definuje jako „*staroč. kmen, prvotně jméno obyvatel malého knížectví...*“. Dle Třeštíka však nelze ničím doložit, že by jméno krajiny mělo návaznost na starý kmen. Dovolíme si však namítnout, že to nelze ani vyvrátit. Považujeme to tedy za podnět k dalším úvahám.¹²⁹

Třeštíkovy teze jsou nepochybně důsledně promyšleny a vytrvale hájeny. Na jeho stranu se přiklání řada moderních archeologů, kteří se zabývají převážně regionálními rozdíly, ale nejsou zastánci kmenů.

¹²⁷ Třeštík 1997, s. 68.

¹²⁸ SEDLÁČEK, August. *Místopisný slovník historický království českého*. Praha: Bursík a Kohout, 1908, s. 580.

¹²⁹ Dovolíme si zmínit etymologickou úvahu související s Kosmovým vymezením Vlastislavova panství (lúka – lučané).

7 INTERDISCIPLINÁRNÍ VAZBY – HISTORICI, ARCHEOLOGOVÉ A JEJICH NÁZORY NA DANOU PROBLEMATIKU

Názory na Kosmovy pověsti, luckou válku i hradiště ve Vlastislavi jsou různorodé. Není proto divu, že laickému čtenáři dělá potíže se v dané problematice zorientovat. V první řadě je třeba si uvědomit, že veškeré domněnky literátů, historiků i archeologů nejsou ničím jiným než pouhými hypotézami, v některých případech podepřenými pádnými argumenty, v jiných pofidérními. Jak ještě uvidíme, každý odborník při své práci vychází ze svého zaměření i obsahu vlastních zkušeností.

Vladimír Karbusický

Vladimír Karbusický, zaměřením nejen historik, ale také muzikolog, folklorista a sociolog, je jedním z Vaňových největších kritiků. Především nesouhlasí s datací lucké války do první poloviny devátého století. Má velice střízlivý, ba až kritický pohled a je dle něj nemožné, aby už po roce 800 Lučané spravovali pět provincií a oplývali rytířskou morálkou. Navíc podotýká, že Češi v té době zřejmě nebyli natolik silní, aby porazili tak velké území. Také fakt, že Kosmas používá mladší dělení luckých provincií (převzaté z církevní adaptace), posouvá dle Karbusického luckou válku do století desátého.¹³⁰ Zároveň nachází v dané pověsti křesťanské prvky.¹³¹

V pověsti o lucké válce spatřuje Karbusický dramatickou stavbu shodnou s německou *Písní o smrti Ermanarichově*. Tato píseň prý byla tradována až do Kosmovy současnosti. Ermanarich byl gótský král, jenž zřejmě padl během válečného střetnutí proti Hunům v pátém století. K motivickému sledu Karbusický¹³² píše toto: „*Lucké válce tedy nelze porozumět bez přihlídnutí k tomu, jaké místo zaujímají její motivy v germánské epice. Její epické ztvárnění může být potom jen tak staré, jak starý může být kulturní vliv germánské epiky v Čechách.*“ Mezi luckou válkou a *Písní o smrti Ermanarichově* nalézá konkrétně tyto analogie:¹³³

1. *Expozice – představení nepřítele.*
2. *Konflikt o města a zemi, postavení překážky hrozící zničením.*
3. *Zoufání a nejistota; ženy-vědky jsou tázány o radu.*

¹³⁰ Karbusický 1995, s. 136–158.

¹³¹ Karbusický 1995, s. 139–140. Ke Karbusického tezí týkajícím se rytířské morálky a výskytu křesťanských prvků v pověsti si dovolíme poznamenat, že Kosmas psal své dílo ve dvanáctém století, kdy se u nás oba zmíněné motivy – tedy rytířská morálka i křesťanství – již vyskytovaly, a kronikář jimi tak pochopitelně mohl být ovlivněn.

¹³² Karbusický 1995, s. 119.

¹³³ Karbusický 1995, s. 124–127.

4. *Ženina rada, kam jít, co udělat, co obětovat.*
5. *Po vykonání ženiny rady se cítí všichni silní a táhnou vesele do boje.*
6. *Mladý a fantastický hrdina ve službách knížete.*
7. *Všichni nepřátelé padnou až na jednoho.*
8. *Vypočítávání, jak kdo bojoval.*
9. *Smrt nepřátelského krále, pyšného utiskovatele.*
10. *Pád mladého hrdiny ve službách knížete.*
11. *Radost nad získaným vítězstvím.*
12. *Morální princip věrnosti pánovi, byť to byl i nepřítel, jako hledisko odsouzení či zachování sluhy naživu.*

Na základě komparativního studia (viz Přílohy – graf č. 1) Karbusický prosazuje názor, že lucká válka není žánrem lidová historická pověst, nýbrž reprodukováná zpěvní epika, již Kosmas tlumočil zcela věrně. Nezapomíná se vyjádřit ani k pohanským prvkům – například o motivu boje zvířat a čarodějnictví tvrdí, že byly převzaty právě z germánského heldenliedu a nejedná se tedy o obraz domácí pohanské kultury devátého století. Motiv zvířecí oběti obhájuje legendou *Crescente fide christiana*, podle níž Češi v první polovině desátého století stále nosili tyto oběti modlám.¹³⁴

Že někde lze spatřovat jisté paralely k jiným dílům, ještě nemusí znamenat, že nové dílo vzniklo pouze převzetím oněch „hotových“ segmentů, které nemají žádný význam. K podobnému tématu se vyjadřuje i Váňa,¹³⁵ jenž se v souvislosti s literárními topoi snaží vysvětlit, že podobně jako v životě, tak i v literatuře se jisté motivy opakují a nemusí to být na základě jejich přebírání z jiných děl, nýbrž pouze z toho důvodu, že i společnost se často vrací k něčemu zažitému; řada věcí se v životě opakuje.

Karbusický nezavrhuje možnost, že by lucká válka mohla líčit boj Boleslava I. proti Lučanům.¹³⁶ Nad touto tezí se Váňa¹³⁷ podivuje, neboť by to znamenalo, že Boleslava ztvárňuje právě bojácný kníže Neklan, a to si ani my nedovedeme představit.

Karbusický velmi kritizuje Váňu za to, že se Kosmovi příliš podřizoval a málo konfrontoval archeologické nálezy se skutečností. Také se zamýšlí nad tím, zda je možné, že by ještě v Kosmově době měli Lučané nějakou politickou moc. K této myšlence ho

¹³⁴ Karbusický 1995, s. 144–145.

¹³⁵ Váňa 1964, s. 420.

¹³⁶ Karbusický 1995, s. 149–157.

¹³⁷ Váňa 1964, s. 424.

přivedl fakt, že Kosmas o luckém lidu píše, že mu „*i dnes zlý duch vkládá do srdce pýchu*“.¹³⁸

Karbusický¹³⁹ se pozastavil také nad onomatologickými souvislostmi. Dle jeho uvažování není jméno knížete Neklana v pověsti vůbec důležité. Soudí tak s ohledem na jeho nevelký výskyt v pověsti; dané jméno tam totiž Kosmas zmiňuje pouze dvakrát. Proto se také domnívá, že v původní látce, s níž si kronikář údajně kompozičně nevěděl rady – a právě proto ji měl zařadit coby exkurz do historické doby za Bořivojův křest – jméno knížete nefigurovalo.¹⁴⁰

Na závěr bychom se ještě rádi vrátili ke Karbusického dataci pověsti o lucké válce. Z výše uvedených informací je patrné, že daný historik nepřipouští myšlenku, že by pověst mohla vzniknout jinak než z *Písň o smrti Ermanarichově*. Dokonce luckou válku tituluje jako *Píseň o smrti Vlastislavově*. Právě z tohoto usuzování vychází i Karbusického tvrzení, že pověst musela vzniknout v desátém století, neboť v této době prý byla daná látka aktuální. „*10. století je totiž krajní historicky a kulturně možná mez, kdy v Čechách mohly uvedené motivy a struktury germánské epiky zapůsobit.*“¹⁴¹

Josef Sadílek

Knihovník Josef Sadílek se ve své monografii o Kosmových pověstech zabývá primárně antickými a biblickými motivy, kterými jsou dle jeho názoru pověsti přesyceny, a kdybychom je odstranili, nezbylo by z pověstí téměř nic.¹⁴² Sadílek se tedy domnívá, že byly vytvořeny uměle za účelem podpory vlády přemyslovské dynastie. Právě mýtické představy měly napomoci stabilitě a neustálému zvyšování vládnoucí moci.

Dle Sadílka¹⁴³ se Kosmas při ztvárnění lucké války inspiroval především Vergiliovou *Aeneidou* a Homérovou *Iliadou*. Nachází mezi nimi různé paralely,¹⁴⁴ které nás však nepřesvědčují natolik, abychom se mohli přiklonit na Sadílkovu stranu a prohlásit, že lucká válka je pouze umělý konstrukt. K tematice paralel a topoi jsme se vyjádřili již výše. Pouze si připomeňme, že nalézáme-li v různých dílech shodné motivy, nemusí se jednoznačně jednat o jejich pasivní přebírání z jednoho díla do druhého.

¹³⁸ Kosmas 2011, s. 46.

¹³⁹ Karbusický 1995, s. 100–101.

¹⁴⁰ Zajímavé je, že Karbusický (1995, s. 139–140) na jedné straně zastává názor, že si Kosmas s exkurzem o lucké válce kompozičně nevěděl rady, ale na druhé straně jeho zařazení za Bořivojův křest užívá jako argument pro podporu svých hypotéz.

¹⁴¹ Karbusický 1995, s. 129. Zde jen podotkneme, že jde o velmi kontroverzní názor, neboť si tímto tvrzením rozhodně nemůžeme být jisti.

¹⁴² Sadílek 2001, s. 36.

¹⁴³ Sadílek 2001, s. 151–165.

¹⁴⁴ Například Tyr prý promlouval ke svým bojovníkům podobně jako Aeneas.

Dále se Sadílek domnívá, že Kosmas v pověstech nastavuje kritické zrcadlo soudobé společnosti. Soudí tak na základě teorie, že zatímco v tzv. zlatém věku vládly dobré mravy, lid své doby popisuje Kosmas takto: „*Vždyť lidé naší doby, svlečení ze ctností, touží být oděni samou chválou a chovají se velice pošetile, chtějí-li se těšit z projevů uznání a nečinit to, co zasluhuje uznání.*“¹⁴⁵

S tímto souvisí i Sadílkova teze, že Kosmas při charakterizaci Lucka, které rozděluje do pěti krajin, vychází opět ze své současnosti. Toto tvrzení Sadílek vyvozuje na základě zápisu ze třetí knihy kroniky, kde je psáno, že „*kníže Vladislav povolal svého bratra Soběslava zpět z Polska a udělil mu hrad Žatec s celým krajem, který k němu náležel.*“¹⁴⁶ Nepochybně souhlasíme, že v pověstech prosakuje na povrch i Kosmova současnost, nicméně konkrétně u tohoto bodu se domníváme, že se nejedná o dostatečně podložený důkaz, který by mohl jednoznačně zamítnout možnost existence pěti krajů již v dřívější době.

Kosmas dále v souvislosti s luckou válkou píše, že v mysli luckého knížete Vlastislava „*vzplanula touha obsadit celé Čechy.*“¹⁴⁷ Toto Sadílek pokládá za nesmyslné, neboť „celé Čechy“ neexistovaly dříve než v desátém století. Opět se domníváme, že Sadílkův kritický pohled je zde zbytečný. Kosmas mohl mít na mysli *celé* území ovládané kmenem Čechů, stejně jako mohl reflektovat stav centralizované země ve své době.

Dušan Třeštík

I historik a publicista Dušan Třeštík nás opakovaně ve svých publikacích seznamuje s vývojem odborných pohledů na Kosmovo dílo. Dle jeho názoru nebyla Kosmova kronika ani tolik odrazem své doby, jako spíše vzorem chování, který byl jejím autorem propagován. Navíc prostřednictvím řečí jednotlivých postav prý můžeme více poznat i Kosmovy pohledy a názory, neboť se lze domnívat, že se v těchto řečech logicky i on sám vyjadřuje k různým událostem a tématům. „*Ze středověkého dějepisectví nepoznáme jenom události samotné, nýbrž především reakci lidí na ně, poznáváme zde historický proces, tak jak se odrážel v myšlení současníků.*“¹⁴⁸ Z toho také plyne, že Kosmas nepsal kroniku pro dnešní historiky, ba dokonce ani pro historiky století minulého či předminulého. Psal ji pro čtenáře žijící ve své době, což považujeme za významný fakt, který je třeba brát při četbě jeho díla v potaz.

Třeštík se dále domnívá, že se Kosmas obvykle při vypravování bitev a dalších situací, během nichž se objevuje dramatické napětí, drží jednotného schématu. „*Nejprve se popisují*

¹⁴⁵ Kosmas 2011, s. 143.

¹⁴⁶ Kosmas 2011, s. 178.

¹⁴⁷ Kosmas 2011, s. 43.

¹⁴⁸ Třeštík 1968, s. 5.

*přípravy obou stran, pak dochází k setkání. Vojevůdci na obou stranách se snaží povzbuzovat svá vojska v dlouhých řečích, nadšení vojáci přejdou do útoku. Vlastní srážka je líčena jen velmi krátce, pak následuje už jen stručný závěr s výčtem padlých na obou stranách.*¹⁴⁹ Určitou schematičnost bychom mohli, dle Třeštíka názoru, spatřovat také v situacích, kdy se na scéně objevuje nová postava. Dle něj se nám ji Kosmas pomocí několika přívlastků pokouší charakterizovat, někdy však více převažuje charakteristika nepřímá, kdy čtenář poznává postavy skrze jejich jednání a mluvu, jež odpovídá jejich společenskému postavení.¹⁵⁰

Co se týče Třeštíka názoru na pověst o lucké válce, bylo o něm pojednáno již v předchozích kapitolách. Především se domnívá, že Kosmas mohl při vypravování lucké války vycházet z epické písně vzniklé již mnohem dříve (za pramen daného exkurzu v kronice konkrétně považuje hrdinskou pověst, patrně podobnou saské *Písni o Iringovi*). Lépe řečeno je Třeštík přesvědčen, že Kosmas odněkud toto jádro příběhu převzal a není to jeho výmysl.

Z hlediska onomatologických souvislostí Třeštík¹⁵¹ ještě podotýká, že Neklanovo jméno bylo odvozeno od výrazu „nekláti“ – resp. nebojovati. Dané jméno tak koresponduje s jeho rolí v pověsti. Podobně je tomu i u Tyra, jehož jméno bychom z latinského *tiro* přeložili jako „mladý bojovník“.

Viděli jsme, že výše zmínění historici rozebrali pověst o lucké válce velmi dopodrobna, a také, že se od sebe jejich závěry podstatně liší. Zda (a jestli vůbec) je vypravování Kosmovým výmyslem, nebo napodobeninou nějaké folklorní písně, nelze jednoznačně určit. Ani jedna z těchto variant nemusí být správná, nicméně každý příspěvek k diskusi stojí za zamyšlení. Ten náš jsme představili výše.

Pojďme se nyní blíže podívat, jak se o dané problematice vyjadřují archeologové. S ohledem na naše téma se budeme zabývat tezemi Petra Čecha a Josefa Bubeníka.

Názory Petra Čecha a reakce Josefa Bubeníka na Čechovy teze

Jedním z archeologů, kteří se k Váňově výzkumu vyjadřují, je již několikrát zmiňovaný Čech. Stěžejním se pro nás stal zejména jeho článek *Hrady a výšinná sídliště*

¹⁴⁹ Třeštík 1966, s. 74.

¹⁵⁰ Jako příklad uvádí Třeštík (1966, s. 75) styl mluvy vážené kněžny (soudkyně, hadačky) Libuše a tehdejších obyvatel.

¹⁵¹ 1966, s. 139.

raného středověku v Poběří a středním Poohří, publikovaný v roce 2000 v periodiku *Archeologie ve středních Čechách*.

Shrňme-li hned na úvod Čechův názor na hradiště ve Vlastislavi, začne se nám formovat zajímavá teze. Čech je totiž toho názoru, že na místě hradiště stával raně středověký hrad někdy na začátku devátého století a ve druhé polovině století desátého zde měl být vybudován hrad nový, přičemž střední příkop nebyl využit, neboť zde nebyly nalezeny stopy po osídlení. Ve svém článku píše o soustavě hradů ve středním a dolním Poohří, které měl nechat postavit Boleslav I. mezi lety 936–950 a mezi nimiž mělo být i hradiště Vlastislav. Vychází z Widukinda, jenž zmiňuje ve své kronice rok 936, kdy Boleslav I. bojoval proti *subregulovi*, a o následujících čtrnácti letech mlčí. A právě o tomto časovém rozmezí se Čech domnívá, že během něj daná síť hradů musela vzniknout.¹⁵²

Váňovy nálezy keramiky Čech¹⁵³ komentuje takto: „*Publikace sice není nijak bohatá na vyobrazení nálezů keramiky, ale autorovi se mimoděk podařilo vybrat z jednotlivých objektů keramiku reprezentující výrobní okruhy Poohří, Poběří a Litoměřicka.*“ Na rozbor keramických nálezů se dle našeho názoru Váňa soustředí hodně, a pokud by měl vzniknout dojem, že její vyobrazení není bohaté, pak jistě postačí její velmi rozsáhlý a důkladný popis.

Čech¹⁵⁴ píše, že Vlastislav se svým „*jednoduchým opevněním řadí k objektům, nižšího významu*“. Zde považujeme za důležité zmínit i Čechovu výtku, že Vlastislav rozhodně nemohla být centrem. Napadá nás jediná otázka: Který pramen toto tvrdí? Kosmova kronika Vlastislav coby centrum nezná, ba naopak – Kosmas nás informuje o hradišti nově vzniklém.

Dovolíme si zpochybnit i Čechův názor, že za Kosmovy doby byla Vlastislav již opuštěným místem. Můžeme si tím být stoprocentně jisti? Mladší nálezy dokládají, že Vlastislav byla navštěvována. Váňa¹⁵⁵ píše, že „*ornicová vrstva obsahovala střepy pravěké (střed. d. bronz.), slovanské, středověké i novověké...*“. Autor výzkumu se dále domnívá, že bylo hradiště dokonce navštíveno Václavem Hájkem z Libočan. Tento humanistický

¹⁵² Dovolíme si podotknout, že v této době, během níž měla údajně celá soustava hradů vzniknout, Boleslav I. nejenže válčil s Otou I., východofranským králem a od roku 962 císařem Svaté říše římské, ale také řešil rodinné konflikty (vzešlé z vraždy bratra Václava). Nemluvě o tom, že Boleslav zatím stále neovládal celé území Čech. Že by během těchto událostí a za tak krátkého času vznikla síť hradů, se nám jeví jako nepravděpodobné.

¹⁵³ ČECH, Petr. Hrad a výšinná sídliště raného středověku v Poběří a středním Poohří. *Archeologie ve středních Čechách* 4, Praha, 2000, s. 421-438.

¹⁵⁴ Čech 2000, s. 429.

¹⁵⁵ Váňa 1968, s. 17

kronikář „jako jediný věděl, jak byly stavěny valy starých hradišť, tj. ze dřeva a kamene...“.¹⁵⁶

Čechovy názory hodnotíme jako zajímavé a pozoruhodné, nicméně jsou nepodložené pádnými argumenty a archeologicky neprokazatelné (např. jeho hypotéza, že mezi lety 936–950 byla vybudována Boleslavem I. síť hradů). Výzkumné studie se nám ve skutečnosti jeví mnohem složitější, než jak je Čech ve svém článku podává. Nutno také podotknout, že článek je místy nepřehledný a sám autor čtenáře znejišťuje. Tohoto si nicméně všiml již Bubeník,¹⁵⁷ jenž zmiňuje konkrétně tuto část v Čechově článku: „... opevnění Rubínu zaniklo nebo již neexistovalo, což může i nemusí znamenat totéž, ve druhé třetině 10. století.“¹⁵⁸ Na následujícím řádku však Čech uvádí dataci Rubína u Podbořan do osmého, devátého a první poloviny desátého století.

V oponenturách Petra Čecha spatřujeme neadekvátní kritiku, kterou se mladší generace archeologů často vymezuje proti generaci starší. Čech pouze přejímá to, co jsme již mnohokrát od Váňových oponentů slyšeli – tedy že autor přizpůsobil archeologické prameny pramenům písemným. Navíc soudě dle jeho komentářů k Váňově výzkumu se lze domnívat, že si danou studii neprostudoval důkladně.¹⁵⁹

Proti některým Čechovým pohledům se vymezil Bubeník, jehož reakce, jak jsme již zmiňovali, byla zveřejněna v časopisu *Archeologické rozhledy* (roč. 54, č. 1, s. 319-326). Hned z úvodu se autor pouští do kritiky Čechova článku. Vyčítá mu, že si za svou oporu vytyčil výzkumy ze Žatce a Lovosic, a přitom se o Lovosicích vůbec nezmiňuje. Kriticky nazírá i na disproporce týkající se informací o jednotlivých lokalitách, přičemž tento nepoměr není vždy způsoben počtem publikací či stavem výzkumu.

O síti hradišť u břehu řeky Ohře (Hradec u Kadaně, Žatec, Drahůš a Levousy) Bubeník píše, že nelze počítat pouze s jednou fází opevnění (jak tvrdí Petr Čech, 2000), neboť se jedná o objekty vícedílné a nebyla zkoumána fortifikace všech jejích částí.

V závěru své reakce na daný článek hodnotí Bubeník Čechovu hypotézu jako málo pravděpodobnou. Vyslovil se alespoň pro přibytí nové teorie, která nicméně opět předbíhá vlastní výzkum.

¹⁵⁶ Váňa 1968, s. 13.

¹⁵⁷ BUBENÍK, Josef. Několik poznámek ke studii P. Čecha „Hrady a výšinná sídliště raného středověku v Poběhlí a středním Poohří“. *Archeologické rozhledy*, 2002, roč. 54, č. 1, s. 319-326.

¹⁵⁸ Čech 2000, s. 425.

¹⁵⁹ Zde připomeňme například Čechovu připomínku ke keramice nebo úplně opomenutí srdcovitého kování, o němž Váňa píše, že spadá nejdéle do doby devátého století a že bylo vyzvednuto „z humusové vrstvy před valovým blokem na okraji vnitřního areálu“. (Váňa 1968, str. 151)

ZÁVĚR

Stěžejním článkem této práce byla Kosmova pověst o lucké válce a její možná vazba na slovanské hradiště ve Vlastislavi v Čechách. Na základě podrobného studia Váňova výzkumu se přikláníme k názoru, že toto hradiště skutečně lze ztotožnit s Vlastislaví, o níž se zmiňuje Kosmas. Stejně jako nyní my, i Váňa o věcech především uvažoval; vyvozoval hypotézy a často sám upozorňoval na nedostatek písemných či archeologických pramenů. Během svého výzkumu předkládal vlastní názory a opíral se o logické argumenty. Jeho myšlenky hodnotíme jako vhodně uvážené. S názorem, že se Váňa podřizoval Kosmovi, nemůžeme souhlasit, neboť je nám na základě studia jeho výzkumu zřejmé, že své závěry vyvodil po konfrontaci pramenů historických, literárních a topografických. Pověst o lucké válce tedy datuje do druhé poloviny devátého století (přičemž připouští ještě počátky století desátého) a oporou jsou mu například strategická poloha hradiště, násilný způsob zániku či nálezy středohradištní keramiky spadající nejpozději právě do devátého století. Výzkum navíc prokázal vojensko-strategickou funkci hradiště, což nám potvrzuje také výběr terénu a pouze jedna fáze osídlení. Zároveň si Váňa dává velký pozor, aby bylo znát, že názory, které předkládá, jsou čistě a pouze jeho osobními stanovisky. Některé kritické pohledy a výtky jiných odborníků považujeme za zcela neadekvátní.

Nezapomínejme ani na toponomastické souvislosti, neboť, jak již bylo řečeno výše, hradiště Vlastislav leží na okraji stejnojmenné obce. Nabízí se nám tedy hypotéza, že by daná obec mohla být pojmenována po hradištní fortifikaci. K argumentaci využijme například hradiště Tetín, Libušín anebo Lštní, i ona jsou totiž situována do katastrů obcí shodných jmen. Za pozornost stojí také vazba ononym na toponyma – tedy spojení mezi vlastním jménem (v tomto případě máme na mysli jméno luckého panovníka) a zeměpisným pojmenováním.

V naší práci jsme přišli s novou hypotézou – tedy že by lucká válka mohla odrážet boj vzešlý z franského tažení na území Čech v letech 846–849. Upozornili jsme na vpád Franků Nakléřovským průsmykem ze severu (jedná se o lokalitu nedaleko hradiště ve Vlastislavi) a dále na analogie související se zastoupením panovníka v boji a projevením soucitu k nepříteli. Naše hypotéza není v rozporu ani s Váňovou datací hradiště Vlastislav, ke které se přikláníme, neboť se nám, jak již bylo řečeno, Váňovy teze jeví jako racionálně uvážené, zatímco názory jeho odpůrců nepovažujeme za dostatečně přesvědčivé. Zaměřili jsme se také na výzkum souvisejících lokalit a závěrem našeho bádání lze vyvodit, že ani zde nenacházíme důvody, které by nás od Váňovy datace odrazovaly.

Franské nájezdy na naše území byly v devátém století nepochybně velkou událostí a nevidíme důvod, proč by z nich nemohly vzejít příběhy tradované až do doby Kosmovy současnosti. To nás přivádí k dalšímu závěru našeho zkoumání; konkrétně k odpovědi na otázku, zda jsou Kosmovy pověsti pouze umělým konstruktem. Jistě bychom mohli říci, že jedním z účelů, pro které byly pověsti sepsány, bylo podpořit vládu přemyslovské dynastie. Zároveň lze ale uvažovat o tom, že dalším účelem se stala snaha podat svědectví o věcech, o nichž se zatím nikde nepsalo. Nezapomínejme, že Kosmas vycházel z mýtů tradovaných ústně, a ty mohly být mnohdy obměňovány a doplňovány. Mohlo jít pouze o střípky pravdy, které pak byly obaleny fikcí. A přece se domníváme, že na každé pověsti ono zrnko pravdy je. Inspirace jinými díly je samozřejmá, uvědomme si, že svět tehdy fungoval docela jinak a opakovat moudrosti bylo ctností.

V souvislosti s teorií kmenového osídlení Čech jsme vyjádřili názor, že nevyklučujeme existenci více kmenů. Není pochyb, že byl kmen Čechů vyspělý, dokonce i Třeštík předpokládá společný vnitřní orgán. Jak by jinak mohla být zorganizována výprava za Ludvíkem II. nebo výběr tributu pro říši? Jestliže byla tato společnost tak vyspělá, považujeme za velmi nepravděpodobné, že by uvnitř jednotného kmene nevykristalizovaly samostatné menší jednotky. Myšlenka, že byli Čechové vždy a za všech okolností jednotni, se nám jeví spíše jako utopie a z tohoto hlediska považujeme rozdělení na menší kmenové jednotky, soupeřící vzájemně i proti sobě, za pravděpodobnější.

V poslední kapitole jsme se zaměřili na to, jak se liší názory jednotlivých odborníků. Předmětem našeho zájmu se stali historici Josef Sadílek, Dušan Třeštík a Vladimír Karbusický a dále archeologové Josef Bubeník a Petr Čech. Dle Sadílka byly pověsti vytvořeny uměle, nicméně podle Třeštíka naopak lucká válka není pouhým výmyslem a její jádro pochází ze starší epické písně. Podobný názor má Karbusický, který se mimo jiné vyjádřil také k archeologickému výzkumu Váni a vyčítal mu, že nedokázal zůstat dostatečně objektivní. O jeho nesouhlasu s datací lucké války do devátého století bylo rozsáhle pojednáno. Jako jeden z argumentů Karbusický uvedl nedostatečnou sílu Čechů po roce 800. Ovšem nezapomínejme, že již v roce 805 se Češi ubránili vojsku Karla Velikého.

Tato práce splnila svůj cíl a naši hypotézu berme pouze jako další příspěvek k diskuzi. Na závěr si dovolíme zopakovat Váňova slova, že jsou Kosmovy pověsti „*neodmyslitelnou součástí národního vědomí, dokladem tvořivého ducha i moudrosti lidu*“.¹⁶⁰

¹⁶⁰ Váňa 1977, s. 27. Pojem *moudrost lidu* vnímáme spíše jako ideologickou úlitbu době, ve které Váňa publikoval. Dnes bychom spíše mluvili o moudrosti lidí raného středověku.

RESUMÉ

Bakalářská práce se zabývá problematikou pověsti o lucké válce, jež bývá dávána do souvislosti se slovanským hradištěm ve Vlastislavi v Čechách. Přestože bylo toto hradiště již od devatenáctého století předmětem zájmu mnoha odborníků, dodnes se o něm vedou nekonečné polemiky. Kromě dané pověsti se práce soustředí na konfrontaci literárních pramenů s informacemi zjištěnými výzkumem, jenž byl proveden archeologem Zdeňkem Váňou. Zabývá se také souvisejícími lokalitami, teorií kmenového osídlení Čech, toponomastickými daty a v rámci interdisciplinárních vazeb se zaměřuje i na to, jak danou problematiku vnímají vybraní historici a archeologové. Hlavním cílem práce bylo najít odpověď na otázku, zda lze dnešní hradiště ve Vlastislavi ztotožnit s Vlastislaví, o níž se dozvídáme v *Kosmově kronice*. Odpověď formulujeme v závěru práce, kde také shrnujeme veškeré zjištěné poznatky a podáváme argumenty pro podporu našich názorů. Bakalářská práce navíc přichází s novou hypotézou – konkrétně se domníváme, že by lucká válka mohla odrážet boj vzešlý z franského tažení na území Čech v letech 846–849.

Cizojazyčné resumé

The topic of the bachelor thesis is a legend about a war called lucká válka. This war might have a connection to slavic hillfort Vlastislav, which is situated in Czechia. Although this hillfort has been an area of focus for many experts since nineteenth century, it is still the main topic for lots of endless polemics. Besides the legend, the thesis is also focused on confrontating literary sources with information founded by research, which was done by archaeologist Zdeněk Váňa. Furthermore, the thesis discusses related locations, theory of tribes settling in Bohemia, toponomastic facts and in terms of interdisciplinary connections it also follows up opinions of historians and archeologists. The main aim of this thesis was to find an answer whether hillfort Vlastislav could be identified with another hillfort, which is mentioned in *Chronica Boemorum* written by Cosmas. The answer is formulated in conclusion of the thesis where are also summarized both the acquired findings and arguments for our theories. Moreover, bachelor thesis comes up with a new hypothesis, for we assume that the war in chronicle could reflect skirmish between Bohemians and Franks which presumably began in 846 and ended in 849.

SEZNAM LITERATURY

- BUBENÍK, Josef. K opevnění vrchu Rubín u Podbořan (osada Dolánky, obec Podbořany, okr. Louny) v době hradištní. *Archeologické rozhledy*, 1995, roč. 47, č. 1, s. 128–151.
- BUBENÍK, Josef. Několik poznámek ke studii P. Čecha „Hrady a výšinná sídliště raného středověku v Pobělí a středním Poohří. *Archeologické rozhledy*, 2002, roč. 54, č. 1, s. 319–326.
- BUBENÍK, Josef. *Slovanské osídlení středního Poohří*. Praha: Archeologický ústav ČSAV, 1988.
- BUBENÍK, Josef. Výzkum vrchu Rubín (Dolánky, obec Podbořany, okr. Louny) a jeho okolí v letech 1984-1989: předběžná zpráva. *Archeologické rozhledy*, 1992, roč. 44, č. 2, s. 216-230.
- ČECH, Petr. Hrady a výšinná sídliště raného středověku v Pobělí a středním Poohří. *Archeologie ve středních Čechách 4*, Praha, 2000, s. 421-438.
- ČECH, Petr. Kosmův mýtus a náš historický problém. *Archeologie ve středních Čechách 3*. Praha: Ústav archeologické památkové péče středních Čech, 1999, s. 353-365.
- DALIMIL. *Dalimilova kronika*. Praha: ELK, 1948.
- FLEK, Alexandr; aj. *Bible: překlad 21. století*. Praha: Biblion, 2009.
- CHOC, Pavel. Vývoj cest a dopravy v Čechách do 13. století. *Sborník Československé společnosti zeměpisné*, 1965, roč. 70, č. 1, s. 16-33.
- JAKUBEC, Jan. *Dějiny literatury české. [Díl] I, Od nejstarších dob do probuzení politického*. Praha: Jan Laichter, 1929.
- KARBUSICKÝ, Vladimír. *Báje, mýty, dějiny: nejstarší české pověsti v kontextu evropské kultury*. Praha: Mladá fronta, 1995.
- KOSMAS. *Kronika Čechů*. Přeložili Hrdina K., Bláhová, M. a Moravová M. Praha: Argo, 2011.
- KOUTECKÝ, Drahomír. Halštatské hradiště Rubín, k. ú. Pšov, Ústecký kraj. *Archeologické rozhledy*, 2005, roč. 57, č. 1, s. 147–166.
- NECHUTOVÁ, Jana. *Latinská literatura českého středověku do roku 1400*. Praha: Vyšehrad, 2000.
- NOVOTNÝ, Jiří. Kosmova kreativní nápověda?. *Bohemistika*, 2021, roč. 21, č. 4, s. 533-544, 555-560.
- PRINCOVÁ, Jarmila; NECHVÁTAL Bořivoj. Před deseti lety zemřel archeolog Zdeněk Váňa (13. 2. 1924-30. 1. 1994). *Archaeologia historica*, 2005, roč. 30, č. 1, s. 517.
- SADÍLEK, Josef. *Kosmovy staré pověsti ve světle dobových pramenů*. Praha: Prospektrum, 2001.

SEDLÁČEK, August. *Místopisný slovník historický království českého*. Praha: Bursík a Kohout, 1908, s. 580.

TŘEŠTÍK, Dušan. České kmeny. (Historie a skutečnost jedné koncepce). *Studia mediaevalia Pragensia* 1, (1988 [vyd. 1990]), s. 129–143.

TŘEŠTÍK, Dušan. *Kosmas : studie s výběrem z Kosmovy Kroniky*. Praha: Svobodné slovo, 1966.

TŘEŠTÍK, Dušan. *Kosmova kronika: studie k počátkům českého dějepisectví a politického myšlení*. Praha: Academia, 1968.

TŘEŠTÍK, Dušan. Kosmas a Regino: ke kritice Kosmovy kroniky. *Československý časopis historický*. Praha: Historický ústav ČSAV, 1960, roč. 8, č. 4, s. 564–587.

TŘEŠTÍK, Dušan. *Počátky Přemyslovců: vstup Čechů do dějin (530-935)*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 1997.

TŘEŠTÍK, Dušan. *Vznik Velké Moravy. Moravané, Čechové a střední Evropa v letech 791-871*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2001.

TUREK, Rudolf. Kmenová území v Čechách. *ČNM*, 1953, č. 121. s. 3–46.

VÁŇA, Zdeněk. *Objevy ve světě dávných Slovanů*. Praha: Odeon, 1977.

VÁŇA, Zdeněk. Poznámky k diskusi o vztazích mezi archeologií a historií. *Památky archeologické*. Praha: AÚ ČSAV, 1964, roč. 55, č. 2, s. 416–431.

VÁŇA, Zdeněk. Slovanské hradiště ve Vlastislavi v Čechách. *Archeologické rozhledy*, 1954, roč. 6, s. 491–495.

VANĚČEK, Václav. *Prvních tisíc let ...: předstátní společenská organizace a vznik státu u českých Slovanů*. Praha: Život a práce, 1949, s. 14–34.

WIDUKIND Z CORVEY. *Dějiny Sasů*. Praha: Argo, 2016.

Internetové zdroje

Internetová jazyková příručka [online]. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR [cit. 13. 10. 2021]. Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=topos>.

SLÁMA, Jiří. *Střední Čechy v raném středověku* [online]. Praha: Karlova Univerzita, 1986 [cit. 08. 11. 2021]. Dostupné z: https://www.academia.edu/39276576/Ji%C5%99%C3%AD_Sl%C3%A1ma_St%C5%99edn%C3%AD_%C4%8Cechy_v_ran%C3%A9m_st%C5%99edov%C4%9Bku_2_Hradi%C5%A1t%C4%9B_p%C5%99%C3%ADsp%C4%9Bvky_k_jejich_d%C4%9Bjin%C3%A1m_a_v%C3%BDznamu_Central_Bohemia_in_the_Early_Middle_Ages_2.

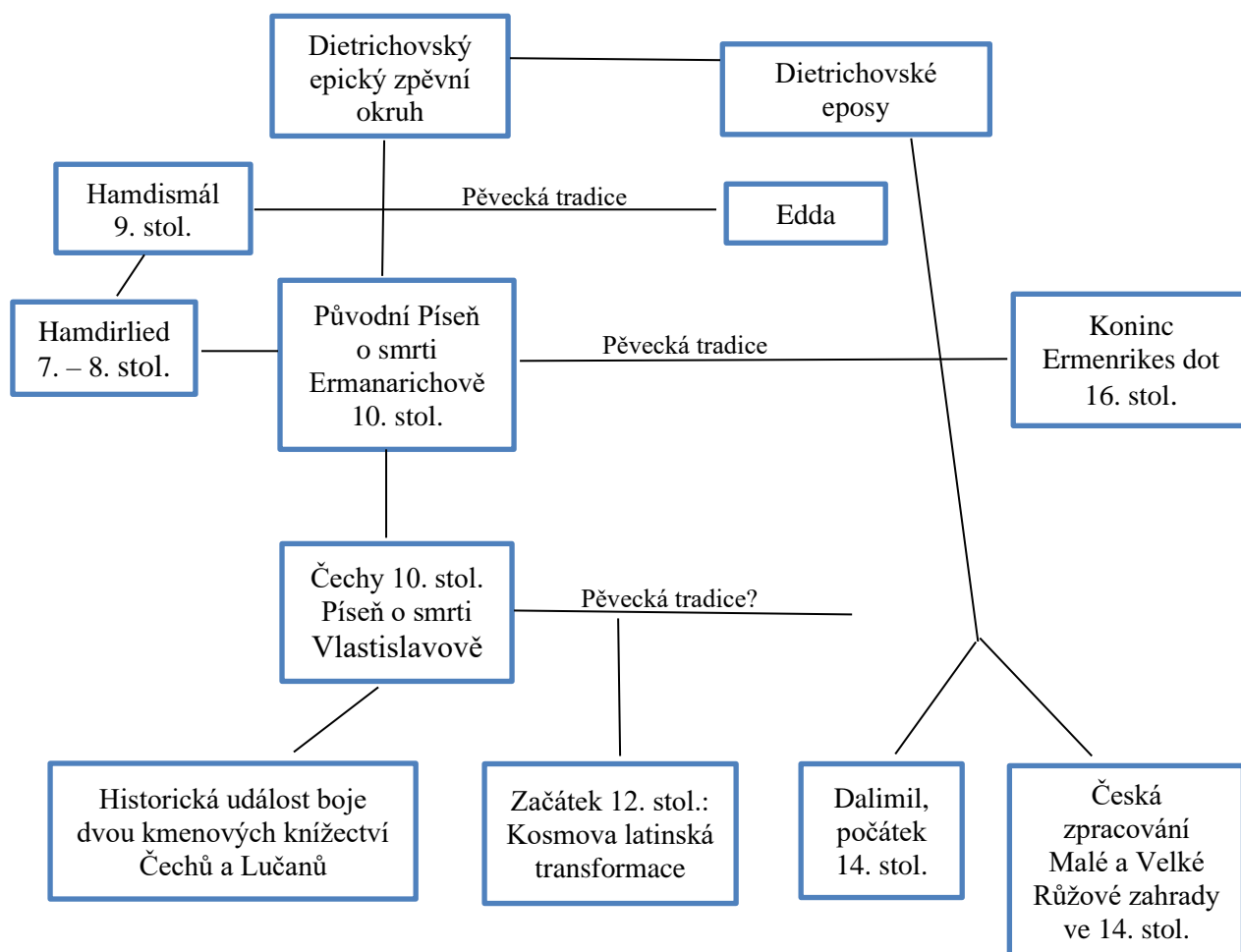
VÁŇA, Zdeněk. Vlastislav (výsledky výzkumu slovanského hradiště v letech 1953–1955 a 1957–1960). *Památky archeologické* [online], 1968, roč. 59, č. 1. [cit. 30. 10. 2021]. Dostupné z: https://www.academia.edu/16985807/Zden%C4%9Bk_V%C3%A1%C5%88a_Vlastisla

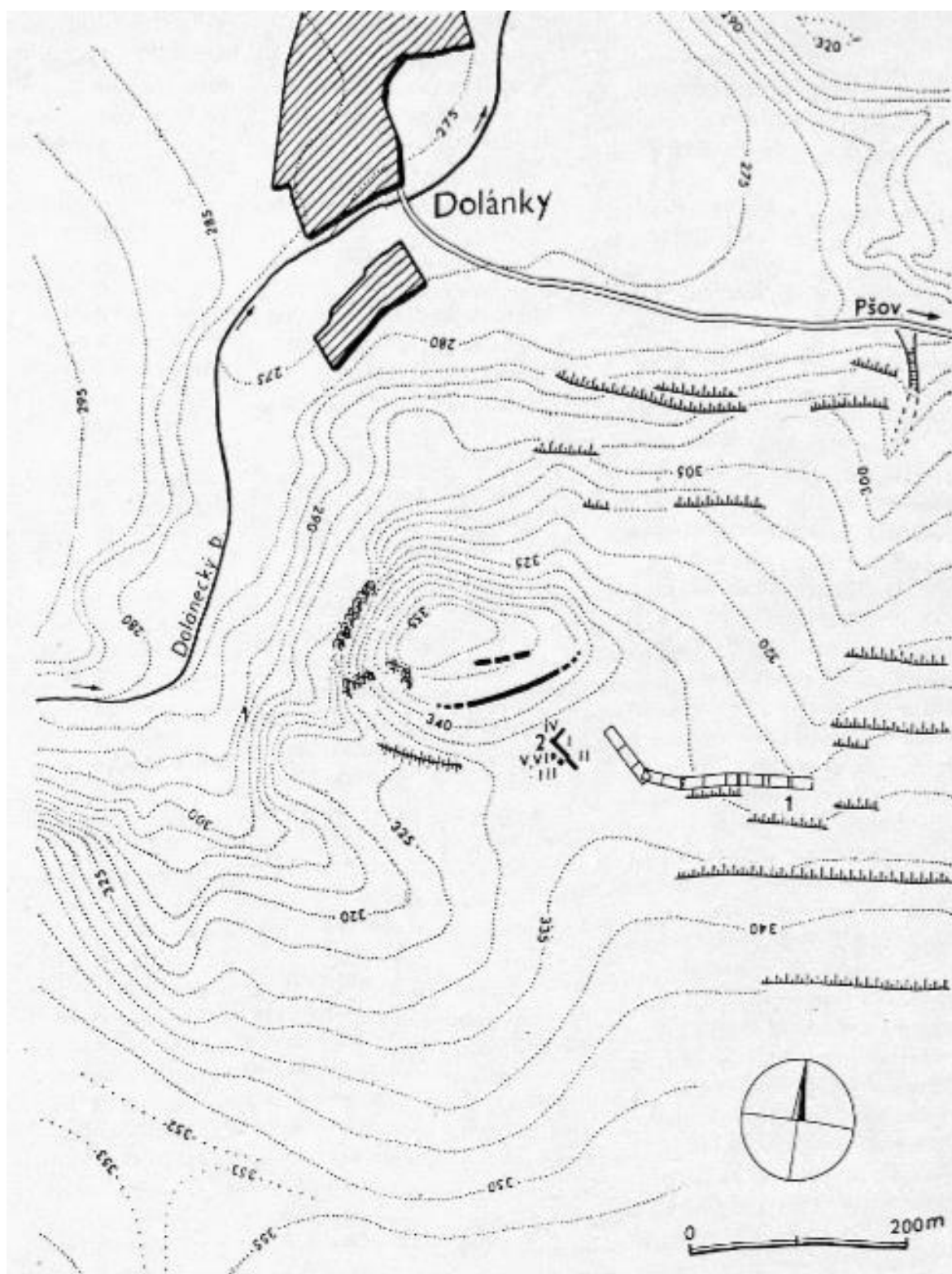
v_V%C3%BDsledky_v%C3%BDzkumu_slovansk%C3%A9ho_hradi%C5%A1t%C4%9B_v_letech_1953_1955_a_1957_1960_Vlastislav_research_results_Slavic_settlement_in_1953_1955_and_1957_1960_.

Vlastislav. *Místopisný průvodce po České republice* [online] [cit. 08. 11. 2021]. Dostupné z: <https://www.mistopisy.cz/pruvodce/obec/6805/vlastislav/>.

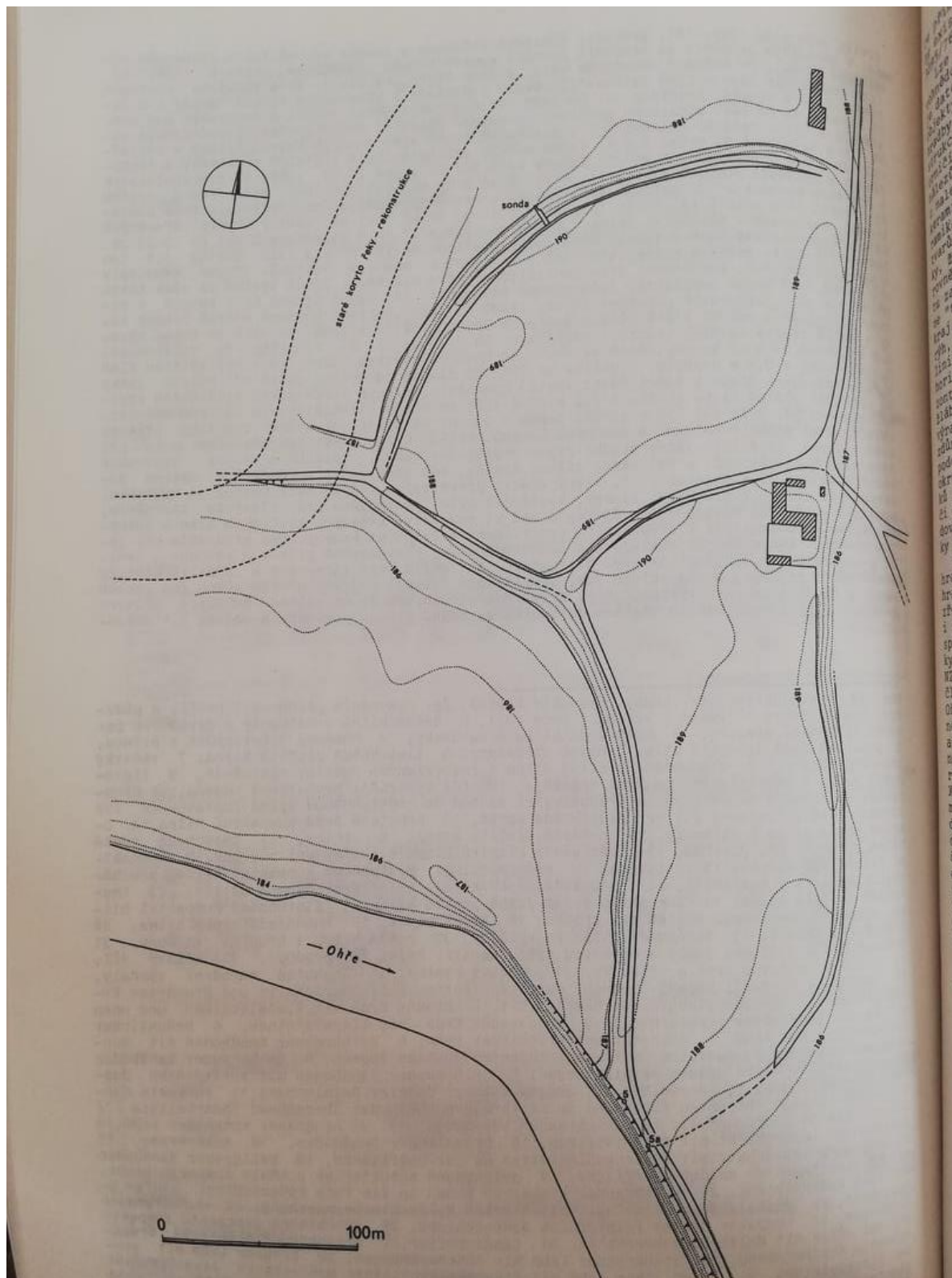
PŘÍLOHY

Graf č. 1 – schéma vzniku pověsti o lucké válce dle Karbusického (1995, s. 132).

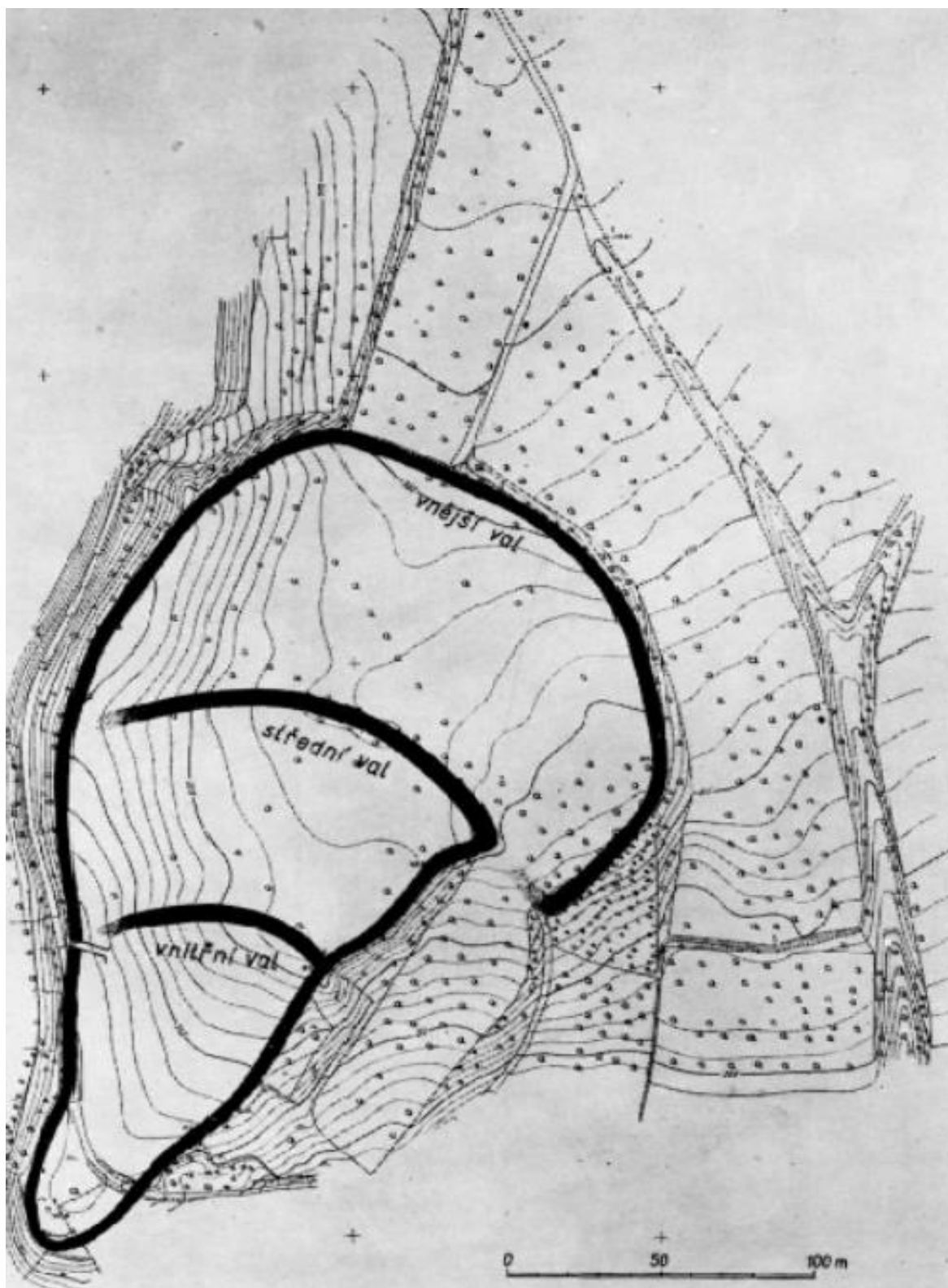

Obr. 1 – výzkumy jihovýchodního předpolí vrchu Rubín (Bubeník 1992, s. 217).

Obr. 2 – hradiště Drahůš (Bubeník 1988, s. 194).

Obr. 3 – půdorysná situace valů Hradiště Vlastislav (Váňa 1968, s. 15).

Obr. 4 – vlastní fotografie hradiště ve Vlastislavi v Čechách.

Obr. 5 – vlastní fotografie hradiště ve Vlastislavi v Čechách.